

อุรังคธาตุนิทานพุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ฉบับอีสานล้านช้าง : การสืบทอดและการสร้างสรรค์^๑

สุรัชย์ ชินบุตร^๒

บทคัดย่อ

วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของท้องถิ่นและเป็นเครื่องมือบอกเล่าประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี อุรังคธาตุนิทานหรือตำนานพระธาตุพนมเป็นวรรณกรรมของการบอกเล่าเรื่องราวการเดินทางของพระพุทธเจ้าเข้าสู่ดินแดนล้านช้างทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงและอธิบายการเกิดสถานที่เคารพต่าง ๆ ในทางศาสนามากมาย บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการสืบทอดนิทานอุรังคธาตุของภาคอีสาน และความสัมพันธ์ระหว่างนิทานอุรังคธาตุกับศาสนสถานที่ต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในนิทานอุรังคธาตุ

ผลการศึกษาพบว่า อุรังคธาตุนิทาน ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาโดยกวีของอาณาจักรล้านช้างโดยต้นฉบับเขียนลงใบลาน แต่นานเข้ากระจัดกระจายอยู่แถบลุ่มแม่น้ำโขง ต่อมาพระยาศรีไชยชมพู อำมาตย์ในราชสำนักของพระเจ้าสุริยวงศา ได้นำมาเรียบเรียงใหม่ ซึ่งในระยะต่อมาได้รับการคัดลอกถ่ายถอดเป็นอักษรไทยปัจจุบัน หลายสำนวน ได้แก่ อุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) อุรังคธาตุเทศนา อุรังคนิทาน(พิสดาร) ซึ่งฉบับหลังได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ ๑๑ ครั้ง นอกจากนี้ยังมีนิทานอุรังคธาตุ ตัวอักษรลาวที่มีการพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพิธีฉัตรมงคลของพระสังฆราชลาว และมีการพิมพ์เผยแพร่กันอย่างแพร่หลายในโอกาสต่าง ๆ ของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ทางฝั่งซ้าย

---

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การสืบทอดอำนาจและอัตลักษณ์ข้าโอกาสวัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ในพิธีถวายข้าวพิซภาคและพิธีเสียค่าหัว” และนำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติเรื่อง “วิทยุพุทธศาสตร์ ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทย” เนื่องในโอกาส ๔๐ ปี ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ และ ๔๐ ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

^๒ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

แม่น้ำโขง อุรังคธาตุนิทานยังได้กล่าวถึงสถานที่เคารพทางศาสนาเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังสถานที่ใดก็ได้ประทับรอยเท้าไว้เป็นหลักฐาน อันเป็นการแสดงให้รับรู้กันว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จมายัง ณ สถานที่แห่งนี้ นอกจากนี้ยังพบว่านิทานอุรังคธาตุแต่งขึ้นเพื่อเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าสุริยวงศาธิราช พระมหากษัตริย์ของอาณาจักรล้านช้าง เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองการครองราชย์สมบัติ การศึกษาเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและความศรัทธาของคนในแถบลุ่มน้ำโขงต่อพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นตลอดมา

คำสำคัญ: อุรังคธาตุ พระเจ้าเลียบโลก อีสานล้านช้าง

Uranggadhat Nidana, Phra Chao Lieb Lok Legend of Isaan Lanxang Version: Inheritance and Creativity^๑

Surachai Chinnabutr^๒

Abstract

Uranggadhat Nidana or Phra That Phanom Legend, is part of the folk literary of Thai-Laos culture. The story explains the building of Phra That Phanom, along with the travels of Buddha into Lanxang kingdom along the banks of Maekong River and the placing of his footprints in many places. The article aims to study the inheritance of Uranggadhat in Isaan Region and the creation of legends in the context of Thai-Lao culture.

The results found that Uranggadhat Nidana was created by poets of the Lanxang Kingdom. Text was originally written on palm leaves but was lost someplace around the Maekong River. Phraya Sri Chai Chompu, the interior minister in the court of King Suriyawongsa, had it rewritten and translated. Lao manuscripts of Uranggadhat Nidana have been printed on the occasion of cremation ceremony of the supreme patriarchs of Laos and have been widely published on several occasions of the people living on the left

---

^๑ This article is a part of the research “The Identity and Inheritance of the Monastery Serfs of Wat Phra That Phanom Nakhon Phanom Province in Kao Bichabhagaya Offering and Sia Kha Hua Ritual” and presented in national academic conference on “วิทยุทธศาสตร์ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทย” in 40 years, Department of Thai language, Faculty of Liberal Arts , 80 years Thammasat University.

^๒ Lecturer of Department of Thai, Faculty of Humanities and Social Science, Sakon Nakhon Rajabhat University.

side of the Maekong River. Uranggadhat Nidana discusses many sacred religious places, explaining how when the Buddha went to any location, he imprinted his feet as evidence. Moreover, it was found that Uranggadhat Nidana was created as literature for celebrations. This study reflects that the people living around the Maekong River have had a strong belief in and respect for Buddhism.

Keyword : Uranggadhat Nidana, Phra Chao Lieb Lok, Isaan Lanxang, Inheritance

บทนำ

วรรณกรรมหลายเรื่องมีที่มาจากตำนานซึ่งเป็นเรื่องเล่าแบบปากต่อปาก สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จากนั้นจึงค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนเป็นลายลักษณ์โดยมีการบันทึกไว้เพื่อนำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ใช้เทศน์ ใช้อ่านในงานงานรื่นเริงดี ทำขวัญ โดยเฉพาะวรรณกรรมที่นำมาจากพุทธศาสนาที่ฝังรากลึกลงในวิถีชีวิตของคนไทย ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย ด้วยเหตุนี้เองวรรณกรรมจึงเป็นเครื่องมือศึกษาสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยเพราะวรรณกรรมอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี วรรณกรรมหลายเรื่องของมนุษยชาติส่วนใหญ่จึงนำมาเป็นตำนานซึ่งเป็นเรื่องเล่ามาบันทึกไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้สืบทอดกันต่อไป^๑

อุรังคธาตุนิทาน เป็นวรรณกรรมที่เก่าแก่และมีความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวรรณกรรมของสองประเทศคือทั้งประเทศไทยและภาคอีสานของประเทศไทย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นวรรณกรรมสองฝั่งโขงก็ได้ ในส่วนของประเทศไทยนั้น อุรังคธาตุนิทานต้นฉบับที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงต่างพระองค์ที่ดูแลหัวเมืองมณฑลอุดร ได้นำมามอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๔ บันทึกด้วยอักษรธรรมอีสาน หน้าปกเขียนชื่อว่า “อุรังคธาตุ” ได้นำมาพิมพ์ครั้งแรก มีชื่อเรียกว่า “อุรังคธาตุ” ฉบับความสังเขป แต่ต่อมากรมศิลปากรได้นำหนังสืออุรังคธาตุมาชำระและเรียบเรียงใหม่ โดยมอบให้นายสุด ศรีสมวงศ์ และนายทองดี ไชยชาติ เปரியัญ ซึ่งพิเศษ เจียจันทร์พงษ์^๒ ผู้เชี่ยวชาญของกรมศิลปากรได้อธิบายไว้ว่า หนังสือ อุรังคธาตุ ได้เคยจัดพิมพ์แล้วครั้งหนึ่ง แต่ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้จัดพิมพ์ขึ้นใหม่เนื่องในโอกาสพระราชทานเพลิงศพของ อ.ต.หลวงประชุมบรรณสาร (พิณ เดชะคุปต์) มีข้อความแปลกและพิสดารกว่าฉบับที่เคยพิมพ์มาก่อน โดยใช้ชื่อว่า “อุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม)”

---

^๑ สุกัญญา สุจนายา, **วรรณกรรมมขปาฐะ**, (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖) หน้า ๒-๓.

^๒ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, **อุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม**, (มหาสารคาม: วิทยาลัยครูมหาสารคาม, ๒๕๒๑), คำนำ.

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้มีการนำเอา **อูรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม)** มาพิมพ์ใหม่ด้วยอักษรไทยปัจจุบันลงบนใบลานโดยสำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี และชำระความออกมาเป็นสำนวนภาคอีสานโดยมหาสิลา วีรวงศ์ แบ่งออกเป็น ๑๐ ผูก ผูกละ ๑ กัณฑ์ โดยใช้ชื่อว่า “อูรังคธาตุเทศนา” ซึ่งเป็นสำนวนเดียวกับฉบับหอสมุดแห่งชาติ แต่มีความผิดเพี้ยนไปจากสำนวนเดิมบ้างเล็กน้อยซึ่งอาจจะเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมให้เข้าใจง่าย^๔

สำหรับ **อูรังคธาตุเทศนา** นี้ เข้าใจว่าสำนักพิมพ์ ส. ธรรมภักดี สร้างขึ้นเพื่อให้พระภิกษุเทศน์ให้กับญาติโยมได้ฟังเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนาเพราะสำนวนส่วนใหญ่จะเป็นสำนวนทางภาคกลางยากแก่การทำความเข้าใจของคนอีสาน ดังนั้นเมื่อมีการชำระโดย มหาสิลา วีรวงศ์ เข้าใจว่าจะเป็นสำนวนที่ฟังเข้าใจง่ายสำหรับญาติโยมที่มาทำบุญ (ผู้เขียน)

ต่อมาพระธรรมราชานุวัตร^๕ (แก้ว อุทุมมามาลา) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมและเจ้าคณะจังหวัดนครพนมในขณะนั้น ได้รวบรวมงานที่ท่านได้บันทึกไว้ในสมัยดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะสามัญที่ “พระพนมเจติยานุรักษ์” เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ และได้พิมพ์เผยแพร่มาแล้ว ๖ ครั้ง โดยให้ชื่อว่า “อูรังคนิทาน” โดยครั้งสุดท้ายพิมพ์เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ แต่หลังจากนั้นเป็นต้นมาก็ไม่ได้มีการพิมพ์เผยแพร่อีกเลย จากนั้นมา ๑๐ กว่าปี ได้มีผู้สนใจต้องการที่จะให้ทางวัดพระธาตุพนมพิมพ์หนังสือขึ้นอีกจึงได้มีการครั้งหนึ่งในงานฉลองอายุครบ ๘๐ ปี ของพระธรรมราชานุวัตร แต่ได้มีการเพิ่มเติมเรื่องราวเกี่ยวกับองค์พระธาตุพนมพังลงมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยใช้ชื่อหนังสือว่า “อูรังคนิทาน ตำนานพระธาตุพนม (พิสดาร)” ซึ่งเป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๗ จนถึงปัจจุบันคือฉบับที่ ๑๑ โดยผู้พิมพ์อธิบายเพิ่มเติมว่า เนื่องจากหนังสืออูรังคนิทาน มีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของภาคอีสานและของประเทศลาวซึ่งแต่เดิมคืออาณาจักรล้านช้างนั่นเอง

---

^๔ ธวัช ปุณโณทก, **ตำนานอูรังคธาตุ**, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒) หน้า ๕๓๕๓.

^๕ พระธรรมราชานุวัตร, **อูรังคนิทาน ตำนานพระธาตุพนม (พิสดาร)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ฯ, ๒๕๕๑) หน้า คำนำ.

ในส่วนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หนังสืออูรังคธาตุถือได้ว่าเป็นเอกสารสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีของลาวในอดีต สันนิษฐานว่ามีอายุไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ ปี มีทั้งหมดจำนวน ๕ ผูก บันทึกด้วยอักษรธรรม ๒๕๐ หน้าลาน แต่ต่อมามีอีกหนึ่งชุดเพิ่มเข้ามามีจำนวน ๔ ผูก บันทึกด้วยอักษรตัวธรรม ภาษาลาวทั้งสองฉบับเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ ที่เวียงจันทน์^๓

จากนั้นจึงได้คัดลอกเป็นอักษรลาวปัจจุบัน โดยใช้ชื่อว่า “นิทานอูรังคธาตุ ฉบับหลวงพระบาง” เนื่องในโอกาสพิธีฉาปนกิจศพสมเด็จพระสังฆนายกแห่งพระราชอาณาจักรลาว (พระลูกแก้ว คุณมณี) วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ ในหน้าคำนำของหนังสือนี้อธิบายไว้ว่า^๔

ต้นฉบับของหนังสืออูรังคธาตุนี้ บันทึกไว้เป็นอักษรตัวธรรมในเอกสารโบราณ ได้คัดลอกสืบต่อกันมาหลายสมัย คณะสาธุศิษย์ของพระลูกแก้วคุณ มะนิวส์ รวบรวมและได้มอบให้ท่านมหาไสว มาคะวิต มหาพัก อภัยวงส์ และมหาบัวแก้ว บุณสีใส ร่วมกันชำระและจัดพิมพ์เป็นอักษรลาวปัจจุบัน เพื่อประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลังได้อ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย เพราะคนลาวในปัจจุบันนี้ อ่านตัวธรรมไม่ได้แล้ว

บางส่วนของอูรังคธาตุนิทานฉบับกรมศิลปากรได้ถูกนำไปเขียนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นโดยเฉพาะการอธิบายการเกิดของสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งอาจจะมีการเพิ่มเติมหรือลดทอนบางส่วนของนิทานอูรังคธาตุ เช่นตำนานเมืองสกลนคร ตำนานเมืองร้อยเอ็ด ตำนานเรื่องพระธาตุบัวบกบัวบาน ต่างก็ได้เค้าเรื่องมาจากอูรังคธาตุนิทาน โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ของจังหวัดสกลนคร ซึ่งได้นำข้อความในอูรังคธาตุ มากล่าวไว้ว่า “จำเดิมเมื่อศาสนาพระเจ้ากัศสปะ ขุนขอมราชบุตรเจ้าเมืองอินทรีปฐนคร ได้พาครอบครัวบ่าวไพร่ของตนมาสร้างเมืองขึ้นที่ริมหนองหานหลวง

^๓ บุณมี เทปสีเมือง, ความเป็นมาของชนชาติลาวการตั้งถิ่นฐานและสถาปนาอาณาจักร, แปลโดยไพฑูรย์ ภูธา. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๓) หน้า ๗๖.

^๔ พจนีย์ เฟื่องเปลี่ยน, นิทานอูรังคธาตุ ฉบับหลวงพระบาง, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทหารผ่านศึก, ๒๕๓๓) หน้า ๑๕.

ตรงท่านางอาบ ขุนขอมได้เป็นเจ้าเมือง และมีราชบุตรคนหนึ่งชื่อว่า สุรอุทกกุมาร” และในหนังสือประวัติพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่องค์แสน^๔ ก็ได้นำเนื้อความจาก นิทานอุรังคธาตุมากล่าวว่า “ในครั้งหนึ่ง องค์สมเด็จพระพุทธโคดมบรมครูของเรา พระองค์พร้อมด้วยพระสาวกอรหันตนิมิต ๑๕๐๐ เป็นบริวาร มีพระมหากัสสปะ เจ้าเป็นประธาน เสด็จไปบิณฑบาตที่เมืองโคตรบูรณ เมื่อพระยาศรีโคตรบูรณถวาย ภัตตาหารแล้ว พระพุทธองค์เสด็จไปฉันที่ภูกำพร้า แล้วตรัสว่า เมื่อตถาคตเสด็จ ดับขันธเข้าสู่ปรินิพพานแล้ว ให้นำพระธาตุหัวเหน่ามาประดิษฐานไว้ที่ภูกำพร้า และ ยังมีอีกแห่งหนึ่งที่ภูน้ำลอดเชิงชุมที่พระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ได้ประชุม รอยพระพุทธบาทไว้ตามสัญญา”

นอกจากนี้ประวัติความเป็นมาของจังหวัดร้อยเอ็ดก็ได้ผูกโยงเข้ากับนิทาน อุรังคธาตุด้วยเช่นกัน โดยกล่าวว่า “เมืองร้อยเอ็ดปรากฏตามตำนานอุรังคธาตุว่า ปางเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ได้แปดปีปลาย แปดเดือนนั้นพระกัสสปะ อัคคสาวกพระอรหันต์เจ้าผู้ใกล้ชิดพระพุทธองค์ได้อัญเชิญอุรังคธาตุของพระพุทธเจ้า ดำเนินไปยังเบ็ญจบุรพาแห่งชมพูทวีป จากกุฉิ-นารายณ์-ปาวาย เพื่อประดิษฐาน ณ ดอยกัปปนคีรี (ภูกำพร้า) ตามที่พระพุทธองค์ได้ทรงดำรัสไว้เป็น ปัจฉิมพจน์ ณ เบ็ญจบุรพาแห่งชมพูทวีป”

จะเห็นได้ว่านิทานอุรังคธาตุ หรือ ตำนานพระธาตุพนม ได้เป็นต้นแบบ การสร้างประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ หลายสถานที่ และเป็นเรื่องเล่าราชวงศ์ ของกษัตริย์อาณาจักรล้านช้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจเพราะนิทานได้อิงกับพุทธศาสนา ทำให้เรื่องราวต่างนั้นน่าเชื่อถือและมีความศักดิ์สิทธิ์

จากรายละเอียดดังกล่าวผู้วิจัยมีคำถามว่า นิทานอุรังคธาตุมีความเป็นมา อย่างไร ใครเป็นผู้แต่ง ทำไมหนังสือนิทานเรื่องอุรังคธาตุจึงเป็นต้นแบบของการสืบทอด วรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ของภาคอีสานและประเทศลาว และทำไมนิทานเรื่องนี้จึง เปรียบได้กับวรรณกรรมพระเจ้าเลียบโลก เพื่อตอบคำถามดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ศึกษา

---

^๔ วัดพระธาตุเชิงชุม. ประวัติพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่องค์แสน, (สกลนคร: สกล การพิมพ์, ๒๕๕๗) หน้า ๔๙.

ข้อมูลจากนิทาน อูรังคธาตุฉบับที่พิมพ์เผยแพร่ในงานพระราชทานเพลิงศพของ
 ล.ต.หลวงประชุมบรรณสาร (พิน เตชะคุปต์) ที่ปริวรรตเป็นภาษาไทยโดย นายสุต
 ศรีสุมวงศ์ และนายทองดี ไชยชาติ เปรียญ จากเอกสารโบราณที่เก็บรักษาไว้ที่หอสมุด
 แห่งชาติ และนำมาตรวจสอบกับนิทานอูรังคธาตุฉบับของพระธรรมราชานุวัตร
 (แก้ว อุทุมมาลา) และนิทานอูรังคธาตุฉบับหลวงพระบางที่บันทึกเป็นตัวอักษรลาว
 (ซึ่งพัฒนาการมาจากตัวอักษรไทยน้อย ผู้เขียน) เพื่อให้เห็นถึงการสืบทอดนิทานเรื่องนี้
 ตลอดจนความสัมพันธ์ของศาสนาสถานที่ปรากฏในหนังสือตำนานเล่มนี้ โดยผู้วิจัย
 ตั้งสมมติฐานว่า นิทานอูรังคธาตุต้นฉบับนั้นกระจัดกระจายต่อมาจึงมีผู้รวบรวมและ
 คัดลอกต่อกันมาเพื่อไปใช้ในโอกาสต่างๆ และได้ปรับเปลี่ยนชื่อไปตามบริบทและ
 ความเหมาะสมของลักษณะการใช้ นอกจากนี้ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย
 ประชาชนลาวได้มีการพิมพ์เผยแพร่นิทานอูรังคธาตุในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งเนื้อเรื่อง
 ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและสถานที่ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็มีเรื่องเล่าและ
 ตำนานสืบทอดกันมา นิทานอูรังคธาตุมีลักษณะคล้ายกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก
 โดยเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังสถานที่แห่งใดก็จะประทับรอยพระบาทไว้เป็นหลักฐาน
 ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าพระองค์ได้เสด็จมาสถานที่ตรงนั้นจริง

ภาพที่ ๑ หนังสืออูรังคธาตุฉบับต่าง ๆ

นิทานอุรังคธาตุ : ตำนานการสร้างวัดพระธาตุพนม

ความเป็นมาของนิทานอุรังคธาตุนั้น นิทานอุรังคธาตุหรือตำนานการสร้างวัดพระธาตุพนม และศาสนสถานต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงพระธาตุพนม เดิมบันทึกด้วยอักษรธรรมอีสาน ส่วนมากพบอยู่แถบภาคอีสานของประเทศไทย คาดว่าน่าจะเก็บไว้ตามวัดต่าง ๆ เรื่องราวในอุรังคธาตุเกี่ยวกับตำนานการสร้างพระธาตุพนมอันเป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพของชาวอีสาน นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับตำนานรอยพระพุทธรูป และตำนานบ้านตำนานเมือง โดยแทรกนิทานพื้นบ้านเพื่ออธิบายชื่อบ้านนามเมือง และตำนานสถานที่สำคัญต่าง ๆ แถบลุ่มน้ำโขง แม่น้ำมูลและแม่น้ำจันทบุรี^{๑๐} ได้กล่าวมาแล้วว่านิทานอุรังคธาตุมีแพร่หลายมากในภาคอีสาน โดยเฉพาะบริเวณแถบลุ่มแม่น้ำโขง และแม่น้ำมูล เข้าไปจนถึงสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่เนื่องจากนิทานอุรังคธาตุบันทึกลงใบลาน จึงง่ายต่อการชำรุดและสูญหาย และด้วยสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งคือผู้ที่สามารถอ่านได้จะต้องเป็นพระภิกษุเท่านั้น จึงมีการเก็บไว้ที่หอคำภักดิ์ในวัดนั่นเอง พอนานเข้าใบลานจึงเกิดการชำรุดทำให้ตัวหนังสือบนใบลานลบเลือนไป

นิทานอุรังคธาตุฉบับสมบูรณ์นั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงที่กำกับดูแลมณฑลอุดรได้นำมาประทานให้กับหอสมุดแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งเป็นฉบับที่กรมศิลปากรได้นำมาชำระและจัดพิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ดังนั้นฉบับนี้จึงเป็นต้นแบบในการจัดพิมพ์เป็นเอกสารที่ทางการให้การรับรองต่อไป^{๑๑} ต้นฉบับใบลานมีทั้งสิ้น ๗ ผูก ๑๕๒ ใบลาน บันทึกด้วยตัวอักษรธรรมอีสาน โดยหน้าปกเขียนไว้ว่า “อุรังคธาตุ” ในจำนวนนี้มีใบลาน ๕ ใบที่จารไว้หน้าเดียว นอกนั้นจารไว้ทั้ง ๒ หน้า ใบลานมีความกว้าง ๔.๓ เซนติเมตร และมีความยาว ๕๒.๕ เซนติเมตร เก็บไว้ที่แผนกอักษรโบราณหอสมุดแห่งชาติ โดยใช้รหัสเลขที่ ๓๖ ข และรหัสเก็บที่ นายสุตศรีสมวงศ์ และนายทองดี ไชยชาติ ถ่ายถอดเป็นอักษรไทยปัจจุบัน พิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยใช้ชื่อว่า “อุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม)” พิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชทานเพลิงศพหลวงประจักษ์ประยุตบรรณสาร (พิณ เตชะคุปต์) จากนั้นฉบับนี้จึงได้ใช้

^{๑๐} ธวัช ปุณโณทก, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๕๓๔๔ - ๕๓๔๕

^{๑๑} พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, *ตำนาน*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๕) หน้า ๑๔๓.

เป็นต้นแบบในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติอีสานต่อกันมา^{๑๒}

ตำนานการสร้างวัดพระธาตุพนมในอุรังคธาตุนิทานเล่าว่าสร้างโดยพระยา
ทั้งห้า อันได้แก่ พระยาสุวรรณภิงคาร แห่งเมืองหนองหานหลวง พระยาคำแดง
เมืองหนองหานน้อย พระยานันทเสน แห่งเมืองศรีโคตรบูร พระยาจุลณีพรหมทัต
เจ้าเมืองจุลณี และพระยาอินทปัตฐู เจ้าเมืองอินทปัตฐนคร ได้ร่วมกันก่ออุบมุง (อุโมงค์)
ขึ้นมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมลึก ๒ ศอกกว้าง ๒ วา และสูงจากฐานถึงยอด ๒ วา มีลักษณะ
คล้ายเตาไฟ จากนั้นพระมหากัสสปะจึงได้นำเอาพระอุรังคธาตุ(กระดูกหน้าอกของ
พระพุทธเจ้า) ประดิษฐานไว้ในอุบมุง จากนั้นเรื่องกล่าวถึงปฏิกิริยาของพระอุรังคธาตุ
ได้ลอยออกมาจากอุบมุงมาอยู่ในมือของพระมหากัสสปะ แล้วจึงลอยกลับเข้าไปยัง
อุโมงค์ตามเดิม พระยาทั้ง ๕ เห็นเป็นอัศจรรย์ดังนั้นจึงร่วมมือกันบริจาคสิ่งของไว้ที่
อุบมุงเสร็จแล้วจึงเสด็จกลับบ้านเมือง

ตำนานการสร้างพระธาตุพนมทั้ง ๓ ส่วนวนคือส่วนวนกรมศิลปากร ส่วนวน
หลวงพระบาง และส่วนวนของพระธรรมราชานุวัตร กล่าวไว้ตรงกันแต่ต่างกัน
รายละเอียดเรื่องของชื่อม้า ฉบับกรมศิลปากร และฉบับของพระธรรมราชานุวัตรกล่าว
ชื่อม้าที่พระมหากัสสปะสร้างไว้ตรงกันคือ ม้าอาชาไนยและม้าพลาหก ส่วนฉบับ
หลวงพระบางจะกล่าวถึงม้าอาชาไนยและม้ามณีกาบ ส่วนวนของกรมศิลปากรนั้นความหมาย
ของ ม้าพลาหก หมายถึง เทวดาแห่งก้อนเมฆ, เมฆ หรือ ฝน หรือ หมายถึง พญาม้า
พลาหก ซึ่งเป็น ๑ ใน ๑๐๘ ภาพมงคลในรอยพระพุทธรูปเป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพล
มาจากอินเดีย ความเชื่อดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นม้าที่มีกำลังสามารถนำพา
พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ได้ยาวนาน ข้อความที่อยู่ในอุรังคธาตุฉบับกรมศิลปากร^{๑๓}
กล่าวถึงม้าพลาหกและม้าอาชาไนยคู่กันนั้นว่า “...พระมหากัสสปะเถระเจ้าให้สร้างรูปม้า
พลาหกตัวหนึ่ง ผินหางมาทางเหนือ เรียงอยู่กับม้าอาชาไนยนั้นหมายความว่าพระยา
โคตรบูรนั้น จักได้บูชาพระอุรังคธาตุไว้ ค้ำชูพระพุทธศาสนาตลอด ๕๐๐๐ พระพรรษา...”
ส่วนม้ามณีกาบที่ปรากฏในส่วนวนฉบับหลวงพระบาง ในเนื้อความกล่าวว่า “...พระมหา
กัสสปะเถระเจ้าจึงให้เอ็ดรูปม้ามณีกาบตัวหนึ่งป้อนหน้าเมื่อเหนือ เรียงกันกับม้าอาชาไนย
เพื่อหมายว่าพระยาศรีโคตรบูรนั่นเอง จักได้มาสถาปนาสร้างแปงพระอุรังคธาตุไว้ค้ำชู

^{๑๒} ธวัช ปุณโณทก, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๕๓.

พุทธศาสนาตลอด ๕๐๐๐ พระวัสสนั้น” ม้ามณีกาบเป็นม้าที่มีคุณสมบัติพิเศษ มีความรู้สึกเหมือนมนุษย์ เหาะเหิน เเดนอากาศได้ ต่อสู้กับศัตรูได้ และแสนรู้ เป็นชื่อของม้าที่ปรากฏในวรรณกรรมของฝ่ายลาวซึ่งเป็นม้าคู่ใจของฝ่ายตัวเอง ความเชื่อของชาวล้านช้างเชื่อว่าม้ามณีกาบจะเป็นผู้ค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป^{๙๔}

อุรังคธาตุนิทาน: การสร้างสรรค์โดยปราชญ์ท้องถิ่น

ประกอบ นิมานเหมินท์ กล่าวว่า วรรณกรรมท้องถิ่นส่วนมากจะไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งด้วยเหตุผล ๒ ประการ คือ ประการแรกในหน้าที่ระบุชื่อผู้แต่งหายไปหรือผู้คัดลอกไม่เห็นความสำคัญจึงไม่คัดลอกชื่อผู้แต่งด้วย ประการที่สอง สืบเนื่องจากความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ผู้แต่งมีความเชื่อว่าการแต่งไว้เพื่อเป็นการบูชาพุทธศาสนาอันเป็นชนบทการแต่งวรรณกรรมท้องถิ่น^{๙๕}

นิทานอุรังคธาตุทั้ง ๓ สำนวนได้กล่าวว่า ผู้แต่งคือพระอรหันต์ทั้ง ๕ ซึ่งได้แก่ มหารัตนเถระ จุลรัตนเถระ มหาสุวรรณปาตเถระ จุลสุวรรณปาตเถระ และสังฆวิเชียรเถระ ไว้ตรงกันทุกสำนวน แต่จะมีเฉพาะสำนวนกรมศิลปากรเท่านั้นที่อธิบายถึงผู้เรียบเรียงและรวบรวมไว้ซึ่งปรากฏตอนท้ายในเนื้อหาของนิทาน โดยผู้เขียนจะแยกกล่าวดังนี้ สำนวนของกรมศิลปากร กล่าวถึงผู้แปลไว้ตอนต้นเรื่องว่า “นโม พุทธाय จักกล่าวยังอุรังคธาตุนิทาน ปาตลักษณะนิทาน ศาสนานครนิทาน อันพระอรหันต์ทั้ง ๕ พระองค์แปลไว้ให้แจ้งแก่นักปราชญ์เจ้าทั้งหลาย นิทานอันนี้พระพุทเจ้าทรงทำนายปลายเมื่อหาก บุคคลผู้มีปัญญาจึงค่อยพิจารณาอุอธิบายให้แจ้งเทอญ” จะเห็นได้ว่าตอนต้นเรื่องสำนวนของกรมศิลปากรได้กล่าวถึงผู้แปลว่าเป็นพระอรหันต์ ซึ่งเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับนิทานเรื่องนี้ แต่อย่างไรก็ตามในตอนกลางของเรื่องเนื้อเรื่องได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนถึงว่า ผู้แต่งนิทานอุรังคธาตุ เป็นเพียงผู้รวบรวมไม่ใช่

---

^{๙๓} กรมศิลปากร, **อุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม)**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยเชม, ๒๔๘๓) หน้า ๑๖๒.

^{๙๔} พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน, **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๗๐.

^{๙๕} ประกอบ นิมานเหมินท์, **วรรณกรรมท้องถิ่น**, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕) หน้า ๒๓ - ๒๔.

ผู้แปลหรือผู้แต่ง โดยกล่าวว่า^{๑๖} “ข้าบาท พระยาศรีไชยชมพุกวายเป็นอัครราชทูตนิทาน และพระบาทลักษณ์นิทาน ศาสนนครนิทาน อันนี้เพื่อให้เป็นมงคลวุฒิสวัสดิ์” จากข้อความดังกล่าวสันนิษฐานว่าผู้เรียบเรียงเพียงรวบรวมนิทานอรรถาธิบายขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาให้แก่พระศาสนา ซึ่งธรรมเนียมการถวายหนังสือให้กับวัดเป็นธรรมเนียมหนึ่งของกลุ่มคนชาติไทที่สืบทอดกันมา นอกจากนี้ตอนท้ายของนิทานยังได้กล่าวถึงผู้แต่งหนังสือไว้อีกว่าเป็นเพียงผู้รวบรวมนิทานอรรถาธิบายไว้อีกครั้งดังนี้^{๑๗} “หนังสือฉบับนี้ อาชญาเจ้าอุปราช พร้อมด้วยบุตรภรรยา สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ ตรงกับจุลศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔) ปีกจ อัฐมาส เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ วันพฤหัสบดี” จากข้อความดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่า เมื่อพระยาศรีไชยชมพุกวายเป็นเสร็จแล้วเมื่อมีการเฉลิมฉลองงานบรมราชาภิเษกของพระเจ้าสุริยวงศา พระองค์ก็อาจจะทรงให้อำมาตย์ราชบัณฑิตนำหนังสือนี้ไปถวายให้กับวัดต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้เทศน์ให้กับอุบาสกอุบาสิกาฟังในโอกาสต่าง ๆ เช่นอาจจะนำไปเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา เมื่อเวลานานเข้าหนังสือนิทานอรรถาธิบายเกิดชำรุดกระจัดกระจายไปยังสถานที่ต่าง ๆ พระยาอุปราช ซึ่งเป็นตำแหน่งชนชั้นปกครองในอาณาจักรของสมัยล้านช้างจึงได้รวบรวมขึ้น โดยอาจจะให้อาลักษณ์คัดลอกและรวบรวม หรือพระยาอุปราชอาจจะเป็นผู้ออกทุนจ้างอาลักษณ์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในทางการอักษรศาสตร์แต่งขึ้นใหม่แต่ยังคงเค้าเรื่องเดิม เสร็จแล้วจึงนำไปมอบถวายตามวัดต่าง ๆ เพื่อใช้ต่อไป

ส่วนผู้แต่งนิทานอรรถาธิบาย^{๑๘} ในฉบับหลวงพระบางและฉบับของพระธรรม-ราชานุวัตร (แก้ว อุทุมพร) กล่าวถึงเรื่องผู้แต่งไว้ตรงกันว่า “นิทานอันนี้ พระอรหันต์ทั้ง ๕ แต่งไว้ในเมืองร้อยเอ็ดประตู วิสสุกรรมเทวบุตรนำเอาไปจารึกใส่ลานทองไว้บนชั้นดาวดึงส์ ครั้นถึงสมัยพระยาจันทพาดิษสร้างเมืองปากหนองคันแทเสื่อน้ำพญาอโศกได้เกิดมาโชติมาพระพุทธานุศาสนนา พญาอภัยภูมิจิตคามณีสว่างโลหะปราสาทในเมืองลังกาทวีป วิสสุกรรมเทวบุตรจึงได้นำเอาลานทองคำนั้นไปใส่ไว้ในเมืองอินทปัตฐนคร

^{๑๖} กรมศิลปากร, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๑๔๕.

^{๑๗} *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๑๘๒.

^{๑๘} อุดร จันทวัน, *นิทานอรรถาธิบายฉบับลาว ตำนานพญานาคลุ่มน้ำโขง*, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๕) หน้า ๑๔- ๑๕.

เป็นเวลาหนึ่งนาน ขณะนั้นธาตุที่ภูก่าพราณีอีกเหยยเสียหาย ข้าโอกาสก็กระจัดกระจายไป เมื่อพระโพธิสารเจ้าตนหลวงได้นางในเมืองอินทปฐนคร มาเป็นบาทบริจาริกา (มเหสี) นางผู้นี้จึงเอานิทานเรื่องนี้ถวายพระองค์” จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งนิทานอุรังคธาตุนี้ยังไม่ชัดเจน โดยตอนแรกกล่าวว่าผู้แต่งเป็นพระอรหันต์ ซึ่งข้อความนี้น่าจะเป็นนิทานปรัมปราที่ต้องการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับนิทานเรื่องนี้ แต่ต่อมาเมื่อพระมเหสีชาวเขมรของพระเจ้าโพธิสารนำนิทานเรื่องนี้มาถวายพระเจ้าโพธิสาร นิทานเรื่องนี้จึงเป็นที่รู้จักและต่อมาพระเจ้าโพธิสารได้เสด็จมาบำรุงรักษาพระธาตุ และได้บริจาคข้าโอกาสไว้เพื่อดูแลพระธาตุต่อไป ในส่วนของนิทานนั้นเนื้อเรื่องไม่ได้กล่าวต่อว่าพระองค์ได้พระราชทานไว้ด้วยหรือไม่ แต่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าก่อนเสด็จกลับพระองค์อาจจะถวายหนังสืออุรังคธาตุนิทานพร้อมกับการมอบข้าโอกาสไว้กับวัดพระธาตุ

ส่วนยุคสมัยของการเรียบเรียงและรวบรวมนิทานอุรังคธาตุ ศาสตราจารย์ ธวัช ปุณโณทก^{๑๔} สันนิษฐานเรื่องของยุคสมัยของการแต่งไว้ ๒ ประการ คือ ประการแรกน่าจะมีการเรียบเรียงขึ้นในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้างอันเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีหลักฐานว่าพระเจ้าโพธิสาร พระบิดาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้มานมัสการพระธาตุพนมและบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม และก่อนเสด็จกลับได้ถวายข้าโอกาสไว้เพื่อดูแลพระธาตุพนมจำนวน ๓๐๐๐ คน จากนั้นไม่นานพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชก็ได้เสด็จมานมัสการพระธาตุพนมและได้บูรณะองค์พระธาตุด้วย ประการที่สอง น่าจะเรียบเรียงขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยวงศา สอดคล้องกับพิเศษ เจียจันทร์พงษ์^{๑๕} ให้เหตุผลว่า เนื่องจากนิทานอุรังคธาตุได้ปรากฏชื่อของพระเจ้าสุริยวงศาเกือบทุกตอน โดยกล่าวถึงการกลับชาติไปเกิดของพระเจ้าสุริยวงศาหลายชาติ เพื่อจะได้ทำนุบำรุงองค์พระธาตุพนม และอีกเหตุผลหนึ่งคือในปีที่พระเจ้าสุริยวงศาครองราชย์ในปี พ.ศ. ๒๑๗๖ ได้ครองราชย์ควบรวมกับปี พ.ศ. ๒๑๘๑ ซึ่งตรงกับปีจุลศักราช ๑๐๐๐ ซึ่งตามความเชื่อของชาวพุทธเชื่อว่าปีจุลศักราช ๑๐๐๐ เป็นปีที่บ้านเมืองจะเกิดกลียุค เกิดเหตุข้าวยากหมากแพง

^{๑๔} ธวัช ปุณโณทก, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๕๓๔.

^{๑๕} พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, *อุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม*, (มหาสารคาม:วิทยาลัยครูมหาสารคาม, ๒๕๒๑) หน้า ๑๗.

บ้านเมืองจะลุกเป็นไฟ จึงเปลี่ยนใหม่เป็นภาษาบาลีว่า “ปุนณสหัสสุตฺตมิงคฺสลังกราช” แปลว่า ศักราชถ้วนพันอันเป็นนุตฺตมิงคฺสคฺสักราช^{๓๑} ซึ่งศักราชดังกล่าวตรงกับสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา ต้องทำพิธีลบศักราชเพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับรัชสมัยของพระองค์ เช่นเดียวกันกับสมัยพระเจ้าสุริยวงศาเมื่อทำพิธีเปลี่ยนศักราชใหม่แล้วได้ทำพิธีราชาภิเษก และนอกจากนี้ยังให้ข้าราชการแต่งหนังสือเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองด้วยเช่นกัน

ยุคสมัยของการแต่งนิทานอุรังคธาตุ ผู้เขียนมีความเห็นว่า น่าจะรวบรวมขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยวงศา เพราะถ้าพิจารณาเนื้อหาของนิทานแล้วส่วนใหญ่จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของประเทศลาว แต่ตอนต้นจะเป็นลักษณะของนิทานปรัมปรา กล่าวถึงการกลับชาติมาเกิดของกษัตริย์ที่ต้องการสร้างความศักดิ์สิทธิ์และความชอบธรรมให้กับกษัตริย์ของตน ช่วงแรกของนิทานกล่าวถึงการสร้างเมืองเวียงจันทน์โดยท้าวคำบาง และกษัตริย์ที่ครองเวียงจันทน์ต่อมาคือ บุรีจันอ้วยล้วย ในส่วนที่เป็นเรื่องปรัมปราคือมีการกล่าวถึงฤๅษี ๒ ตน คือ อมรฤๅษีและโยธิฤๅษี อมรฤๅษีได้กลับชาติมาเกิดเป็นพระยาทศคตะโหล่น้ำ อันหมายถึงพระเจ้าฟ้าบุ้ม สร้างเมืองอยู่ที่เมืองศรีสัตตนาค (หลวงพระบาง) ต่อจากนั้นกล่าวถึงพระยาไชยจักร (พระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว) บุตรของนางปาทเหวี และกล่าวถึงพระสารโพธิกุมารได้ครองราชย์ (พระเจ้าโพธิสาร) มีบุตรชื่อว่าพระไชยประเสริฐ (พระไชยเชษฐา) ซึ่งเป็นการกลับชาติมาเกิดของไชยจักรฤๅษี ต่อจากนั้นกล่าวถึงพระยาวงศา (พระวรวงศา) ซึ่งเป็นการกลับชาติมาเกิดของพระสารโพธิฤๅษี และต่อมากล่าวถึงพระยาสุริยวงศาอันเป็นการกลับชาติมาเกิดของไชยฤๅษี เมื่อนานิทานเรื่องนี้ไปเทียบกับประวัติศาสตร์ลาวหลังจากสมัยพระเจ้าไชยเชษฐา ประเทศลาวมีการแย่งชิงราชสมบัติอีกต่อมามากมาย ๗ พระองค์ จนถึงสมัยพระเจ้าสุริยวงศา ประเทศลาวจึงได้รวมกันเป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่ง กษัตริย์มีเวลาทำนุบำรุงบ้านเมืองและพระพุทธศาสนา วรรณกรรมชิ้นสำคัญของลาวจึงปรากฏขึ้นมากมายในยุคนี้ นอกจากนั้นการที่ประเทศเกิดการแย่งชิงราชสมบัติน่าจะเกิดจากคนทางไกลพระศาสนา ดังนั้นพระเจ้าสุริยวงศาจึงมีแนวนโยบายในการใช้วรรณกรรมที่เป็นเรื่องราวทางพุทธศาสนาช่วยกล่อมเกลาลงใจประชาชนให้สำนึกในบาป-บุญ

---

^{๓๑} ธวัช ปุณโณทก, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๕๔๔๕.

โดยเฉพาะเรื่องของกรรม ประกอบกับในช่วงที่พระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติตรงกับ ปี จ.ศ. ๑๐๐๐ ซึ่งตามความเชื่อถือว่าเป็นปีแห่งกสิยุค พระองค์จึงต้องใช้กุศโลบายนี้ เพื่อปกครองไพร่ฟ้าให้มีความสุข

อุรังคธาตุนิทาน : แม่แบบการสืบทอดวรรณกรรมประวัติศาสตร์และ ตำนานลุ่มน้ำโขง

อุรังคนิทาน กล่าวได้ว่าเป็นแม่แบบของวรรณกรรมตำนานพระธาตุ โดยเฉพาะ เรื่องราวของศาสนนิทานที่เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับการกำเนิดของสถานที่ต่าง ๆ และ บาทลักษณะนิทานที่เป็นเรื่องราวของการประทับรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าใน ล้านช้างและแถบลุ่มแม่น้ำโขงทั้งสองฟากฝั่ง เป็นการเดินทางของพระพุทธองค์เมื่อครั้ง ที่เสด็จออกจากชมพูทวีป เพื่อมาโปรดสัตว์และเผยแผ่พุทธศาสนา หลังจากที่เสด็จกลับ ก็ประทับรอยพระบาทไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าพระองค์ได้เดินทางมายังดินแดนเหล่านี้ โดยเฉพาะดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขง วรรณกรรมตำนานหลายเรื่องที่น่าสนใจเอาอุรังคธาตุนิทานไปเป็นแบบฉบับในการเขียนตำนานได้แก่ ตำนานพระธาตุนารายณ์เจงเวง ตำนาน พระธาตุเชิงชุม ตำนานพระธาตุตุ่มไก่อ (พระธาตุตุ่ม) ในจังหวัดสกลนคร ตำนานพระธาตุ เรณูนคร ตำนานพระพุทธรูปบาทเวินปลา จังหวัดนครพนม และ ตำนานพระพุทธรูปบาทบัวบก ตำนานพระพุทธรูปบาทบัวบาน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้ในตำนานบ้าน ตำนานเมืองที่น่าสนใจเอาอุรังคธาตุนิทานมาเป็นต้นแบบ ได้แก่ ประวัติศาสตร์เมืองสกลนคร และประวัติศาสตร์เมืองร้อยเอ็ด (เมืองสาเกต)

ตำนานพระธาตุต่าง ๆ จะนำเรื่องราวที่มีอยู่ในอุรังคธาตุนิทานไปเป็นต้นแบบ จากนั้นจึงจะบรรยายเรื่องราวของพระธาตุต่าง ๆ ต่อไป เช่น ตำนานพระธาตุเชิงชุม ขุนศิระมัยสิทธิการ^{๒๒} ข้าหลวงเมืองสกลทวาปีสมัยนั้น กล่าวว่า “ในครั้งหนึ่งองค์สมเด็จพระพุทธโคตมบรมครูเจ้า เสด็จไปโปรดบาตที่เมืองโคตรบูรณ พระยาโคตรบูรณถวาย ภัตตาหารแล้ว เสด็จไปที่ภูกำพร้าว พระพุทธองค์จึงพิจารณาตามพระพุทธประเพณี

---

^{๒๒} ขุนศิระมัยสิทธิการ, ตำนานพระธาตุเชิงชุม ใน ประวัติพระธาตุเชิงชุมและ หลวงพ่อ องค์แสน, (พิมพ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพพระวิมลวิহারการ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุ เชิงชุม) (สกลนคร: สกการพิมพ์, ๒๕๕๗) หน้า ๔๙.

แล้วจึงมีพุทธภิกษุกล่าว เมื่อเรตถาคตเสด็จดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน พระมหากัสสปะ จะได้นำพระธาตุห่อกรามาประดิษฐานไว้ที่นี่ และยังมีอีกแห่งหนึ่งที่ภูถ้ำลอดเชิงชุม เมื่อพระพุทธรูปเจ้าท่าผาตกใจแล้วจึงเสด็จไปยังภูน้ำถ้ำลอดเชิงชุม ขณะนั้นพระยาสุวรรณภิงคารเจ้าเมืองหนองหานหลวงพาบริวารอรัญเสด็จ”

ในวรรณกรรมเรื่องพระกิตพระพาน ซึ่งเป็นวรรณกรรมของกลุ่มลาวล้านช้าง ที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการอธิบายการเกิดของสถานที่ ได้นำเอาอุรังคธาตุนิทานมา เป็นต้นแบบในการอธิบายความ เพียงแต่มีการเปลี่ยนชื่อตัวละคร และเนื้อเรื่อง บางตอนให้เข้ากับบริบทของสถานที่ แต่ยังคงความเหมือนและคล้ายคลึงเท่านั้น ซึ่ง ในเรื่องนี้ ศิริพร บางสุด^{๒๓} กล่าวว่า เรื่องพระกิตพระพานน่าจะเป็นเรื่องเดียวกันกับ กุศณาวตาร ในนารายณ์สิบปางของภาคกลาง โดยเฉพาะชื่อตัวละคร ส่วนผู้เขียน เห็นว่า วรรณกรรมเรื่องพระกิตพระพานน่าจะได้นำเค้าเรื่องมาจากอุรังคธาตุนิทาน มาแต่ง เนื่องจากวรรณกรรมเรื่องพระกิตพระพานซึ่งบันทึกด้วยอักษรไทน้อย ซึ่งเป็น ตัวอักษรของกลุ่มล้านช้าง ซึ่งวรรณกรรมส่วนใหญ่จะพบอยู่ในภาคอีสาน และใน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งจากการศึกษาของศิริพร บางสุด กล่าวว่าพบวรรณกรรมเรื่องนี้ประมาณ ๒๘ สำนวน และผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้อง กับ ดนุพล ไชยสินธุ์ ผู้แปลเรื่อง จำบัง ต้นฉบับได้มาจากอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยแต่ เนื้อเรื่องคล้ายกับคล้ายกับนิทานเรื่อง อุสาบารส จึงตั้งชื่อใหม่ว่า อุสา - บารส โดย ดนุพล ไชยสินธุ์ ให้ความเห็นว่าพระกิตพระพานเป็นเกร็ดนิทานแทรกอยู่ในอุรังคธาตุ นิทาน ตอนพระพุทธรูปเจ้าเสด็จภูเวียน^{๒๔} ส่วนพระกิตพระพาน ฉบับที่ ฤติมน ปริดีสนิท ได้ต้นฉบับมาจากวัดพระธาตุบัวบก อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เขียนด้วยอักษร ธรรมอีสาน โดยให้ วีระ พลเสนา^{๒๕} เป็นผู้ปริวรรต (สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบัน ราชภัฏอุดรธานี, เอกสารอัตตสำเนา)

ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า เรื่องพระกิตพระพานน่าจะนำเอาส่วนที่เป็นนิทาน

---

^{๒๓} ศิริพร บางสุด, การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องพระกิตพระพาน, (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจาริกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๑) หน้า ๖๔.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒

^{๒๕} วีระ พลเสนา. พระกิตพระพาน, (สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี) อัตตสำเนา

ในอุรังคธาตุตอนที่พระพุทธเจ้าหลังจากเสด็จโปรดพระยาสุวรรณภิงคาร แห่งเมืองหนองหานหลวง จากนั้นจึงเสด็จกลับมาที่ภูฏเวียน เพราะพระองค์ต้องการมาโปรดพญานาค ซึ่งในชาติก่อนพระองค์เคยเกิดเป็นพระยาสุวรรณนาคนั่นเอง จากนั้นก็จะเล่าเรื่องการทำสงครามกันระหว่างสุวรรณนาคกับพระอิศวร ปรากฏว่าสุวรรณนาคแพ้เพราะไล่ศึกคือพุทโธธูปาปานาคซึ่งเป็นหลานของสุวรรณนาคที่บอกความลับแก่พระอิศวร จึงแพ้และที่ตรงนั้นจึงมีชื่อว่า ภูฏเวียน จากนั้นเรื่องโยงเข้าสู่เรื่องพระกิตพระพานและเรื่องเชื่อมโยงถึงเรื่องนางอุสาภกับท้าวบารถ เรื่องจบลงตรงที่พระกิตนารายณ์โดยได้รับความช่วยเหลือจากท้าวบารถจึงรบชนะพระพาน เหตุการณ์ตรงนี้ผู้เขียนเห็นว่า วรรณกรรมเรื่องพระกิตพระพานนำไปขยายเพิ่มเติมต่อกัน เพราะในตอนท้ายเรื่องได้กล่าวถึงอาณาจักรศรีโคตรบูรซึ่งพระยาศรีโคตรบองได้ไปล่าช้างที่เข้ามาทำลายเมืองเวียงจันทน์ และเรื่องก็กล่าวถึงประวัติของพระยาจันทบุรี เจ้าเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งก็มีปรากฏในอุรังคธาตุนิทานเช่นกัน

นอกจากนี้ในหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์เมืองสกลนคร ได้นำเรื่องราวในอุรังคธาตุนิทานมาเขียนไว้ในประวัติศาสตร์บ้านเมืองของตน โดยได้นำบางส่วนบางตอนมาใส่ไว้ จากนั้นก็จะอธิบายไปตามบริบทของความเป็นมา เช่น ประวัติศาสตร์เมืองสกลนครกล่าวถึงตำนานหนองหานหลวง โดยธมฺมุลนาคโกรธที่พระยาสุรอุทกเดินบนหัวของตนเอง จึงได้พาบริวารมาทำลายเมืองนั้นเสีย ชาวบ้านจึงได้พากันแยกย้ายไปอยู่ตามริมหนองน้ำ^{๒๖} และตำนานเมืองสกลนครก็ยกข้อความทั้งหมดมาใส่ไว้ในประวัติศาสตร์เมืองสกลนครและได้แต่งเพิ่มเติมต่อว่าพระยาสุรอุทกไม่พอใจจึงสั่งพรานให้จับเป็นและจับตาย ธมฺมุลนาคที่แปลงกายเป็นฟานเผือก และจับตายฟานเผือกได้ จึงนำไปเป็นอาหารชาวเมืองด้วย ด้วยแรงแค้นของพญานาคจึงพาบริวารมาขุดแผ่นดินเมืองให้ล่มลงและจับพระยาสุรอุทกไปไว้ที่แม่น้ำโขงจนเสียชีวิต จึงเป็นที่แน่ชัดว่าประวัติศาสตร์เมืองสกลนครได้นำเนื้อความจากอุรังคธาตุนิทานมาเขียนไว้เป็นประวัติบ้านเมืองตนเอง^{๒๗}

---

^{๒๖} กรมศิลปากร, **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๕๘.

^{๒๗} สุรัตน์ วรารัตน์, **ประวัติศาสตร์สกลนคร**, (วิทยาลัยครูสกลนคร: สกการพิมพ์, ๒๕๓๗) หน้า ๕๓-๕๔.

ในประวัติความเป็นมาของเมืองร้อยเอ็ดนั้น จากเนื้อความในอุรังคธาตุนิทาน ได้กล่าวถึงเมืองสาเกตนคร ซึ่งพระยาสุริยวงศาสิทธิเดชได้ขึ้นครองเมืองแทนพระบิดา คือพระยาสาเกตนคร ซึ่งไปเล่นมหรสพอยู่ที่เมืองกรุงนครแต่ไม่กลับเมืองตนเอง จนพระยาสุริยวงศาสิทธิเดชต้องไปตามแต่ก็ไม่กลับชาวเมืองจึงเชิญพระยาสุริยวงศา เป็นเจ้าเมืองแทนบิดา ส่วนบิดาไปดำรงตนเป็นฤๅษีต่อไป^{๒๔} นอกจากนี้เมืองร้อยเอ็ด ยังเรียกว่า เมืองร้อยเอ็ดประตู ในส่วนนี้เองที่ประวัติศาสตร์เมืองร้อยเอ็ดคัดลอกเป็น ประวัติศาสตร์ของตนเองโดยกล่าวว่าปรากฏชื่อตามตำนานอุรังคธาตุ ซึ่ง สุนจิตต์ วงเทศ กล่าวไว้ว่า ชื่อเมืองว่า “ร้อยเอ็ด” ได้จากชื่อในตำนานอุรังคธาตุ (คำบอกเล่าความเป็นมา ของพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม) ว่าเมืองร้อยเอ็ดประตู เพราะเป็นเมืองใหญ่ มีบริวารถึง ๑๐๑ เมือง กับประตูเมือง ๑๐๑ ประตู^{๒๕}

จากความสำคัญของนิทานอุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนมดังกล่าว ทำให้ เห็นว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ถึงแม้จะเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา แต่ก็มีความสำคัญ ทางด้านประวัติศาสตร์ของเมืองต่าง ๆ ที่ได้นำมาเป็นต้นแบบของการเขียนชื่อบ้าน นามเมืองของตนเอง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาช่วงก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นระยะของตำนาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในภาคพื้นลุ่มน้ำโขง

อุรังคธาตุนิทาน: วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช

วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติคือเป็นวรรณกรรมแบบหนึ่งที่เขียนขึ้นเพื่อยกย่องพระเกียรติคุณและบุญบารมีของพระมหากษัตริย์^{๒๖} นอกจากนี้วรรณกรรม ยอพระเกียรติยังบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์บันทึกเหตุการณ์สำคัญในแผ่นดินใน ทำนองสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ หลังจากเหตุการณ์บ้านเมืองสงบสุข ข้าราชการบริพารหรือผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทก็จะแต่งหนังสือถวายเพื่อประดับ พระบารมีของกษัตริย์ วรรณกรรมยอพระเกียรติที่เป็นลายลักษณ์อักษรแรกของไทยคือ

---

^{๒๔} กรมศิลปากร, **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๔๓ -๔๗.

^{๒๕} สุนจิตต์ วงเทศ, **ร้อยเอ็ดมาจากไหน**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๕๕) คำนำ

^{๒๖} เสาวณิต วิงวอน, **วรรณกรรมยอพระเกียรติ**, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ สารานุกรมวัฒนธรรม ไทยภาคกลาง ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๕๒) หน้า ๕๙๗๑.

ยวนพ่าย ซึ่งแต่งสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่รบชนะพระเจ้าติโลกราช แห่งเชียงใหม่ซึ่งแต่งในปี ๒๐๑๗-๒๐๕๘ ลักษณะเด่นของวรรณกรรมยอพระเกียรติ จึงอยู่ที่ การกล่าวสรรเสริญคุณงามความดีของพระมหากษัตริย์ของตนที่ทำให้บ้านเมือง มีความสงบสุขเรื่อยมา วรรณกรรมเรื่องอุรังคธาตุนิทานที่เรียบเรียงโดยพระยา ศรีไชยชมพู่ ซึ่งเป็นข้าราชการบริพารในสมัยพระเจ้าสุริยวงศา กษัตริย์พระองค์หนึ่งของ ลาวล้านช้างเป็นการกล่าวให้เห็นถึงความสำคัญของพระองค์ที่ทรงทำนุบำรุงบ้านเมือง และพระพุทธรูปศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชประวัติศาสตร์ ของลาวช่วงนี้เป็นยุคสมัยแห่งการทำสงครามกับพม่าและเวียตนาม แต่หลังจากนั้นเมื่อ พระเจ้าสุริยวงศา ขึ้นครองราชย์ในปี ๑๖๓๗ บ้านเมืองมีความร่มเย็นเป็นสุขอาณาจักร ล้านช้างเข้มแข็งขึ้นทุก ๆ ด้านไม่มีชาติใดเข้ามารุกราน จากหลักฐานบันทึกของ Gerritt van Wuystoff ชาวดัตช์ และ Giovanni-Maria Leria นักบวชชาวอิตาลีกล่าวว่า ลาวได้รับแนวคิดเรื่องระบบของกษัตริย์แบบสยามมาใช้ พระเจ้าสุริยวงศาคือกษัตริย์ ผู้งามสง่ายากจะเข้าถึง พระองค์ทรงห่างเหินจากประชาชน โดดเดี่ยวตัวเองอยู่ใน พระราชวังอันใหญ่โต ภายในพระราชวัง มีผู้รับใช้มากมายทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่และ ข้าราชการบริพารราชสำนัก และทรงเกษมสำราญจากดนตรี นาฏศิลป์ และละคร ซึ่งรู้กัน ว่าเป็นช่วงเฟื่องฟูในเขตนครหลวงของลาว^{๓๑}

จากมุมมองของชาวตะวันตกที่เข้ามาค้าขายในอาณาจักรล้านช้างทำให้ ทราบว่า ยุคสมัยของพระเจ้าสุริยวงศา อาณาจักรล้านช้างเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาก เกือบทุกด้าน ดังนั้นเมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. ๒๑๘๑ หรือ จ.ศ. ๑๐๐๐ ซึ่งเป็น ปีแห่งกาลกิณี ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองพระมหากษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยา ของไทยได้ทรงโปรดฯ ให้ทำการลบศักราช เนื่องจากจุลศักราชจะครบ ๑๐๐๐ ปี ในวันเสาร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๕ จ.ศ. ๑๐๐๐ ตรงกับวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๑๘๑ ด้วยเหตุที่ ชาวสยามนั้นเกรงว่าจะเกิดอันตรายร้ายแรงขึ้นในบ้านเมือง พระองค์จึงทรงลบศักราช เพื่อเป็นการดั่งข้อความที่ว่า “...บัดนี้เห็นว่าสียุคจะถึงแก่สัตว์ทั้งหลายทั่วประเทศธานี น้อยใหญ่ทั้งปวง เพราะจุลศักราชถ้วน ๑๐๐๐ ปีขาลสัมฤทธิ์ศก จึงอุตสาหะกระทำ

---

^{๓๑} มาร์ติน สจ๊วต ฟอกซ์. ประวัติศาสตร์ลาว แปลโดย จิราภรณ์ วิญญรัตน์, (โครงการ ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, ๒๕๓๓) หน้า ๑๖.

สัตยาธิษฐานแล้ว ตั้งพระราชพิธีลบศักราช เอาgunเป็นสัมฤทธิศกขึ้นดิถีวารอันเถลิงศก เป็นทวารปรุศ เพื่อจะให้กรุงประเทศธานีใหญ่น้อยทั้งปวงเป็นบรมสุขสมบูรณ์ทั่วกัน ให้ พระเจ้ากรุงอังวะและเมืองขอบขันทสีมาทั้งปวง ใช้ศักราชตามพระนครศรีอยุธยา ลบนี้เกิด” แต่ทางกรุงอังวะไม่ใช้ตามด้วยพระองค์ทรงกริ้วว่าพม่าไม่ใช้ตาม และในปี ต่อมาเกิดเหตุเพศภัยต่าง ๆ มากมาย เช่น เกิดฟ้าผ่าที่ปราสาทที่สมเด็จพระนารายณ์ ประทับถึง ๒ ครั้งแต่ไม่เป็นไร และเกิดเหตุเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ที่ปราสาทไพยยนต์ ซึ่ง สิ่งนี้แสดงว่า ปีจุลศักราช ๑๐๐๐ เป็นปีที่เป็กาลกนิ^{๑๒}

ส่วนสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศา เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติตรงกับปี จ.ศ. ๑๐๐๐ ซึ่ง พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ได้กล่าวถึงการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าสุริยวงศาว่า ในปี พ.ศ. ๒๑๘๑ หรือปี จ.ศ. ๑๐๐๐ นี้ตรงกันกับปีขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าสุริยวงศา ซึ่งในหนังสืออรัญธาคาตุ ตำนานพระธาตุพนมกล่าวไว้ชัดเจนว่า “ปีบุญสมเสด็จสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ผูกทวารอารักษ์จึงได้เอาเจ้าสุริยกุมารขึ้นเสวยราชสมบัติ และเสนาอำมาตย์ ให้เฉลิมฉลองในพระนครถึง ๓ วัน ๓ คืน พร้อมกันนั้นนักปราชญ์ราชบัณฑิตพร้อมใจกัน แต่งหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงธรรมของพระพุทธเจ้า อัน เป็นการแก้เคล็ดอิฐรูปแบบหนึ่งของล้านช้าง”^{๑๓}

พระยาศรีไชยชมพูนางจะเรียบเรียงอรัญธาคาตุนิทานเพื่อเป็นการสรรเสริญ และการเฉลิมฉลองพระเกียรติพระเจ้าสุริยวงศา ดังจะเห็นได้จากในเนื้อเรื่อง ในบท พุทธพยากรณ์ เมื่อพระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงสถานที่ต่าง ๆ แล้ว ก็ได้กล่าวถึงบุคคล สำคัญต่างๆ ไว้อย่างมากมาย โดยเฉพาะพระเจ้าสุริยวงศาได้กล่าวถึงการกลับชาติมา เกิด ๓ ครั้ง ซึ่งเป็นการยกย่องสดุดีและสร้างความชอบธรรมให้กับพระองค์ นอกจากนี้ อาจจะเป็นการแก้เคล็ดต่าง ๆ ให้กับพระเจ้าสุริยวงศา โดยการกล่าวว่าพระองค์จะเป็นผู้สถาปนาอรัญธาคาตุไว้ที่ภูกำแพง ซึ่งในอรัญธาคาตุได้กล่าวว่า “เทวดาทั้งหลายเมื่อ กล่าวแล้วจึงได้มาชุมนุมที่คอกเขาควาย เล่นมหรสพสมโภชเจ้าสุริยกุมาร ๓ วัน ๓ คืน แล้วจึงปลงราชนามเจ้าสุริยกุมารให้เป็นพระยาสุริยวงศาไชยจักรธรรมิกราชาเชษฐา-

^{๑๒} องค์การคำครุสภา, พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) เล่ม ๓๙, (กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ๒๕๑๒) หน้า ๑๒๙.

^{๑๓} พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖.

อิราช” ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าประชาชนทั้งเมืองยกพระเจ้าสุริยวงศาขึ้นเป็นกษัตริย์ นอกจากนี้ยังสรรเสริญว่าพระเจ้าสุริยวงศาจะเป็นผู้ทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองว่า “ครั้งนั้นพระยาสุริยวงศาไชยจักรธรรมิกราชาเขมฐาอิราช พระองค์ทรงบำเพ็ญศีลทานบารมี ทรงตั้งอยู่ในทศธรรม ๑๐ ประการ และทรงโชตินาพระพุทธศาสนาของตถาคตที่เก่าที่ใหม่ให้เจริญรุ่งเรืองจักได้ก่อเจดีย์ถัวนสองครั้ง โลมไว้อู่มองค์อูรังคราตุของตถาคต ที่ภูกำพร้านั้น ครั้นจุติได้ไปเกิดในเมืองพาราณสี แล้วออกบวชเป็นฤาษีมีชื่อว่า สุริยวงศาจักรฤาษีอยู่ที่เก่า เมื่อจุติจากชาติฤาษีได้มาเกิดในเมืองอินทปัฐนคร สร้างพระพุทธศาสนาที่นั่นเป็นครั้งที่ ๒ แล้วมาเกิดในเมือง กุรุณฑ ชื่อว่าสุริยวงศาคุรุณฑ” จะเห็นได้ว่าการสรรเสริญพระเจ้าสุริยวงศานั้นอธิบายให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของพระองค์โดยใช้การกลับชาติมาเกิด เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระองค์^{๓๔}

ในชาติที่เกิดเป็นสุริยวงศาสิทธิเดชครองเมืองสาเกตนคร กวีได้บรรยายให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองว่า “เมื่อถึงฤดูเดือน ๖ ฝนตก พืชข้าวกล้าก็งอกออกมาทั่วพระราชอาณาจักรของพระองค์ถึงแม้ว่า สัมสกุกฏไม้ กล้วย อ้อย หนาก พลู่ พรวัว ตาล หวานส้ม สรรพทั้งมวลก็บังเกิดมาเป็นนิกาบมิได้ขาด บุคคลผู้ใดมีความปรารถนาอยากจะได้เท่าใด ก็ไปรักษาเอาพืชข้าวกล้าไว้แล้วเก็บเกี่ยวรดนบนเอาไปใส่เล้าใส่เหยียไว้ตามความพอใจ พืชผลที่บังเกิดขึ้นดังที่กล่าวแล้วข้างต้นนี้ก็ด้วยอาณิสสส่งผลที่พระองค์ได้ใส่บาตรพระศาสดา เมื่อครั้งพระองค์เป็นพระยาติโคตรบุร”

กวียังได้กล่าวชื่นชมบารมีของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชไว้อีก พร้อมกับให้บุคคลอื่นได้ทำตามและเข้ามาอ่อนน้อมต่อพระองค์ “พระยาศรีอมรณิและพระยาไชยิกา ทรงปิตินติในบุญบารมีของพระยาสุริยวงศาสิทธิเดชเป็นอันมากทั้ง ๒ พระองค์ จึงพริ้วพลไปกระทำอิทธิฤทธิ์ทางอากาศ ประดุจดั่งกระพ่ายพุทธกรรมเอาบ่านเมืองเพื่อให้ทั่วพระยาร้อยเอ็ดพระนครเกรงพระบารมีและบอกกล่าวให้เข้ามาอ่อนน้อมแก่พระยาสุริยวงศาสิทธิเดช”

จะเห็นได้ว่าอูรังคราตุนิทาน นอกจากจะมีจุดประสงค์บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างพระธาตุพนมแล้ว ผู้เขียนพบว่าจุดประสงค์อีกอย่างหนึ่งของ

^{๓๔} กรมศิลปากร, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๕๑.

วรรณกรรมเรื่องนี้ยังเป็นการสดุดีและเฉลิมพระเกียรติของพระเจ้าสุริยวงศาอีกด้วย เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองการครองราชย์ของพระองค์ ที่ทำให้บ้านเมืองสงบร่มเย็น โดยใช้พุทธศาสนาในการสรรเสริญ ซึ่งผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า น่าจะเป็นแนวทางในการเขียน วรรณกรรมยอพระเกียรติของกษัตริย์ของล้านช้างอีกวิธีหนึ่ง

อุรังคธาตุนิทาน: ตำนานพระเจ้าเลียบโลกฉบับอีสานล้านช้าง

ตำนานเรื่อง “พระเจ้าเลียบโลก” คือ วรรณกรรมที่กล่าวถึงการเสด็จของ พระพุทธเจ้า ไปยังตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับ ประชาชน ก่อนเสด็จกลับได้ประทับรอยพระบาทไว้เป็นหลักฐาน และประทาน พระบรมสารีริกธาตุ ให้กับการสร้างปูชนียสถานไว้เป็นสำคัญ ตำนานพระเจ้าเลียบโลก เป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่แพร่หลายทางภาคเหนือของไทย สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัย พระเจ้ากือนา ถึงสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน แห่งอาณาจักรล้านนา^{๓๕} ปี พ.ศ. ๑๘๙๙ – ๑๙๘๕ และได้แพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ มากมาย โดยพระเถระที่แสวงบุญตามเส้นทาง ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระธาตุและพระพุทธรูปตั้งแต่ลังกา มอญ พม่า ฉาน สิบสองปันนา และล้านนาได้สมมติเส้นทางเหล่านั้นเป็นเส้นทางเสด็จโปรดสัตว์ของพระพุทธเจ้า เนื้อหาโดยรวมบอกเล่าความเป็นมาของพุทธศาสนาและบ้านเมือง เริ่มตั้งแต่ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุเมธดาบสในศาสนาของพระที่ปึงกรพระพุทธเจ้าเรื่อยมา ถึงทรงบรรลุโพธิญาณเป็นพระโคตมพุทธเจ้า จากนั้นเป็นเรื่องราวการเสด็จออกจาก ขมพูทวีปมายังบ้านเมืองในล้านนาทรงพยากรณ์ถึงความรุ่งเรืองและความเสื่อมของ บ้านเมืองในอนาคต การประดิษฐานพระธาตุในล้านนา และอันสืบเนื่องมาจากการเสื่อมสลาย ศรัทธาในการคัดลอก รำลึก จดจำ หรือบอกเล่าเรื่องราวในตำนาน การเทศน์หรือ ฟังด้วยความเคารพเลื่อมใส การแสดงความเคารพบูชาพระธาตุและพระพุทธรูป ด้วยกายวาจาและใจ การบูชาด้วยสิ่งของต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้ประพาดิตนตั้งอยู่ใน สัมมาปฏิบัติ ประกอบด้วยศบรตาศักดิ์ มีความสมบูรณ์ด้วยปัญญาและทรัพย์สิน เงินทอง ปราศจากโรคภัยและภัยอันตรายต่าง ๆ ทั้ง ในชาตินี้และชาติต่อ ๆ ไป

---

^{๓๕} กัตถัญญ ชูชื่น, **พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา : บทวิเคราะห์**, (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาจารึก ภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๕) หน้า ๑๒.

หากมีบุญวาสนามากก็จะได้ถึงนิพพาน หากบุญยังไม่สมบูรณ์ก็จะได้เกิดและได้มรรคผลในศาสนาของพระศรีอารียเมตไตรยอนาคตพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้ากับพระอรหันต์สาวกอีกทางหนึ่ง^{๖๖}

โครงสร้างของตำนานพระเจ้าเลียบโลก จึงเริ่มต้นด้วยพุทธทำนายอนาคตการตั้งบ้านเมืองและความเป็นมาของศาสนสถานต่าง ๆ รวมทั้งประวัติและความเป็นมาของบุคคลสำคัญต่าง ๆ จากนั้นจึงเป็นการประทับรอยพระบาท พร้อมทั้งพระเกศธาตุไว้กับพระธาตุเจดีย์ต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนพบว่าลักษณะนี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกตัวตนของวรรณกรรมตำนานพระเจ้าเลียบโลก ทุกฉบับทั้งที่แพร่กระจายอยู่ในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ที่อยู่ติดกับแม่น้ำโขง ซึ่งสมัยก่อนบริเวณดินแดนตรงนี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง ดังนั้นคำว่า “อีสานล้านช้าง” จึงหมายถึง บริเวณพื้นที่ภาคอีสานที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่ในแอ่งสกลนครที่มีพื้นที่ยาวไปตามแม่น้ำโขงซึ่งเป็นดินแดนที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จมา สอดคล้องกับศรีศกดิ์ วัลลิโกดม^{๖๗} กล่าวว่า ดินแดนที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาและได้ประทับรอยไว้ในดินแดนลุ่มน้ำโขงโดยเฉพาะ คือตั้งแต่จังหวัดหนองคาย อุดรธานี สกลนคร และนครพนมเป็นสำคัญ และผู้เขียนเห็นว่าอาจจะมีส่วนที่มีเนื้อที่บางส่วนอยู่ในแอ่งโคราช ดังนั้นจึงพบว่า อารังคธาตุนิทานซึ่งมีลักษณะโครงสร้างที่สำคัญคือ เริ่มต้นเป็นการมาของพระพุทธเจ้าพร้อมกับพระอรหันต์ แล้วจะมีพุทธทำนายสถานที่ต่าง ๆ ที่จะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา พร้อมกับมีพระยาต่าง ๆ เป็นผู้บำรุงพุทธศาสนา จากนั้นพระองค์ก็จะเสด็จมาสั่งสอนประชาชนและเผยแผ่พุทธศาสนาตรงไหนที่มีสัตว์ร้ายหรือมนุษย์ที่ทำร้ายประชาชนก็จะทรงปราบ เสร็จแล้วก็จะประทับรอยเท้าไว้ แล้วจึงเสด็จกลับขมพูนวิปเขน

ดูราอรานนท์ ตถาคตเป็นแลนคำแลปลันให้เป็นเหตุ
เมืองสุวรรณภูมินี้ เป็นที่อยู่แห่งนาคทั้งหลายมีสุวรรณนาคเป็นเค้า

^{๖๖} ชลดา โกวิทมาตา, คติความเชื่ออดีตพระพุทธเจ้าในสังคมไทยพุทธศตวรรษที่ ๒๐ – ๒๔. ในวารสารศิลปศาสตร์ ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน (๒๕๕๖), หน้า ๗๗-๑๐๓.

^{๖๗} ศรีศกดิ์ วัลลิโกดม, แอ่งอารยธรรมอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐.

แลผีเสื้อน้ำเสือบก ยักษ์ทั้งมวลภายใน คนฝูงอันอยู่ในเมืองอันนี้
แม้รู้ธรรมก็ดีจะเลือกหาผู้มีสัจจะได้ยากนัก ...เหตุว่าตาคัดเห็น
แลนคำแลปล้นนั้นเป็นนิมิตร เมื่อใดท้าวพระยาองค์เชื้อหน่อ
พุทธวงศ์ได้มาเสวยราชสมบัติ พุทธศาสนา บ้านเมืองจกรุงเรื่อง
เหมือนดังเมื่อฤตฤคตยังทรมาณอยู่ ในส่วนที่เป็นการทำนายนาย
ประวัติของบุคคลก็จะกล่าวถึงการกลับชาติมาเกิด เช่นคล้ายกับ
เรื่องราวของชาตก เช่น พระยาสององค์ที่กินเมืองกรุงนั้นไป
บวชเป็นฤษี ชื่อว่า อมรฤษี และโยธิกฤา ส่วนพระยาสุมิตตธรรม
ที่หุดพอนา (ราชภิเชก) ให้เป็นพระยา จักได้บวชเป็นฤษีด้วยกัน...
อมรฤษีครั้งจุติมาเกิดในเมืองศรีสัตตนาครังนั้น ได้ครองราชย์
สมบัติมีนามว่า พระยาทุกคตะโหล่น้ำ (พระเจ้าฟ้าจุ่ม) ถูกกลอยแพ
ไปถึงพระมหาเถร ๆ เก็บเอามาเลี้ยง และสอนศิลปะต่าง ๆ ให้

จะเห็นได้ว่าอุรังคธาตุนิทานมีโครงสร้างบางส่วนเพิ่มเติมเข้าไปมากกว่าตำนาน
พระเจ้าเลียบโลก แต่อย่างไรก็ตามถือได้ว่าลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะร่วมของ
วรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้^{๓๔}

ตำนานพระเจ้าเลียบโลกได้แพร่กระจายเข้าสู่อาณาจักรต่าง ๆ หลายช่องทาง
การถ่ายทอดวรรณกรรมโดยการคัดลอกเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่คนในสมัยโบราณนิยม
กันหรือการที่พระสงฆ์เองได้นำวรรณกรรมเรื่องนี้เข้าไปเผยแพร่ซึ่งเป็นการสั่งสอนและ
เผยแผ่พุทธศาสนา วรรณกรรมเรื่องพระเจ้าเลียบโลกได้แพร่กระจายเข้าสู่ดินแดน
ล้านช้างเช่นกัน ดังที่ กัตถัญญ ชูชื่น^{๓๕} ได้สัมภาษณ์ มณี พยอมยงค์ กล่าวว่า ประมาณ
ปี พ.ศ. ๒๐๕๘ พระเทพกุลเถระได้เดินทางไปเผยแพร่คัมภีร์ในล้านช้างและได้นำเอา
คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาประมาณ ๖๐ ผูก ไปเผยแพร่ในอาณาจักรล้านช้าง ซึ่ง
สอดคล้องกับเรื่องราวในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ที่กล่าวถึงพระไชยเชษฐาพระโอรส
ของพระเจ้าโพนสีารกับพระนางยอดคำทิพย์ พระธิดาเจ้าเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็น
พระนัดดาของพระเมืองเกษเกล้าและพระนางจิริระประภา ได้เสด็จกลับอาณาจักร

^{๓๔} กรมศิลปากร, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๕-๖.

^{๓๕} กัตถัญญ ชูชื่น, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๑๒

ล้านช้างพร้อมกับได้นำเอาคัมภีร์ต่าง ๆ จากเชียงใหม่ไปด้วยมากมาย

อุรังคธาตุนิทาน จึงเป็นวรรณกรรมที่น่าจะได้รับอิทธิพลมาจาก ตำนานพระเจ้าเลียบโลก สืบเนื่องมาจากทางอาณาจักรล้านนา ซึ่งเป็นอาณาจักรฝ่ายเหนือของไทยในสมัยโบราณ มีความสัมพันธ์อันดีกับอาณาจักรล้านช้าง โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้มีการหยิบยืมเอาคัมภีร์ และวรรณกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของตนเอง โดยเฉพาะชื่อของวรรณกรรมก็มีการปรับเปลี่ยนชื่อไปด้วย ในดินแดนภาคอีสานของประเทศไทย พบว่าชื่อของวรรณกรรมพระเจ้าเลียบโลกแตกต่างกันออกไป เช่น ลำพระเจ้าเลียบโลก พระเจ้าเยี่ยมโลก พระเจ้าเลียบโลก ฉบับพิสดาร^{๔๐} ส่วนอุรังคธาตุนิทาน หรือ ตำนานพระธาตุพนม ซึ่งมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับวรรณกรรมพระเจ้าเลียบโลกจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาชิ้นสำคัญของชุมชนลุ่มน้ำโขง ที่วรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ใช้เป็นแม่แบบของวรรณกรรมเช่นวรรณกรรมตำนานการสร้างพระธาตุเจดีย์ โดยเฉพาะในดินแดนแถบอีสานที่มีความเชื่อเรื่องการสร้างพระธาตุเจดีย์มากมายว่าจะได้อานิสงส์อันยิ่งใหญ่ ดังนั้นพระธาตุเจดีย์ในภาคอีสานจึงถูกแบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม กลุ่มเจดีย์พระธาตุพนมเป็นหนึ่งในกลุ่มจำนวนนั้น และตำนานการเกิดพระพุทธรูปในล้านช้างและแถบลุ่มแม่น้ำโขงทั้งสองฟากฝั่ง จึงน่าจะได้เค้ามาจากวรรณกรรมเรื่องพระเจ้าเลียบโลก เพราะเนื้อเรื่องกล่าวถึงการเดินทางออกนอกชมพูทวีปของพระพุทธเจ้า เพื่อเสด็จไปยังสถานที่ต่าง ๆ ของดินแดนสุวรรณภูมิโดยเฉพาะในอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งพระองค์ได้ทรงประทับรอยพระบาทไว้ในแถบดินแดนที่เสด็จไป พร้อมกับพยากรณ์ความเป็นไปของบ้านเมือง และคอยปกป้องผู้คนตามเมืองที่เสด็จผ่านพร้อมทั้งการปราบปรามสิ่งไม่ดีที่จะทำอันตรายต่อบ้านเมืองนั้น ๆ^{๔๑}

เนื้อหาของอุรังคธาตุนิทาน เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าที่เดินทางเข้ามาในดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขง ลักษณะของการบันทึกนั้นเป็นลักษณะของนิทาน

---

^{๔๐} วิธนา วิสเพัญและ ณรงศักดิ์ ราวะรินทร์, **พระเจ้าเลียบโลก**, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: โครงการอนุรักษ์โบราณ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๓) หน้า ๔.

^{๔๑} ชัยมงคล จินดาสมุทร, **การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมพระธาตุพนมและพระธาตุอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย**, (ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๓๒) หน้า ๑๖๘.

ปรัมปราโดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับการประทับรอยพระบาทไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ของ พระพุทธเจ้าพร้อมกับการบอกกล่าวเรื่องราวของผู้ที่เกี่ยวข้องโดยใช้วิธีการเล่าเรื่อง แบบกลับชาติมาเกิดของผู้มีบุญญาธิการ เพื่อให้บุคคลที่อยู่ในเรื่องมีความศรัทธา ซึ่งมัลลิกะเช่นเดียวกับวรรณกรรมเรื่องพระเจ้าเลียบโลก แต่รายละเอียดจะแตกต่างกันออกไป เรื่องราวเกี่ยวกับการประทับรอยพระพุทธรูปของพระองค์นั้นจะเริ่ม กล่าวในตอนต้นของนิทาน เช่นรอยพระบาทที่พระบาทเวินปลา ตั้งอยู่ตรงกลางโขดหิน บริเวณที่เป็นเว้งน้ำใหญ่ของลำน้ำแม่โขง น้ำเขียวและมีวังน้ำวน ในเขตอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม โดยหลักฐานแล้วว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปเมืองศรีโคตรบูร เมื่อผ่าน มาบริเวณที่อยู่ของพระยาปลา รัศมีของพระพุทธเจ้าได้ส่องแสงสว่าง พระยาปลาและ บริวารจึงได้ว่ายน้ำตามไป เดิมเป็นมนุษย์ได้มาบวชในศาสนาของพระกัสสปพุทธเจ้า พอมาถึงบริเวณน้ำแห่งนี้ได้เติดโถมไปเพื่อครองน้ำจั้นโดยไม่แสดงอาบัติ ครั้นตายไป ได้มาเกิดเป็นปลาอยู่ที่นี่ พระยาปลามีอายุยืนได้กับหนึ่ง เมื่อพระศรีอริยเมตไตรยลง มาโปรดพระยาปลาจักตายไปเกิดเป็นมนุษย์แล้วไปบวชเป็นพระภิกษุ เมื่อพระยาปลา ได้ยินจึงมีความยินดีอยากได้รอยพระบาทไว้ พระพุทธเจ้าจึงประทับรอยพระบาทนั้น ลงบนหินในแม่น้ำโขง คนทั้งหลายจึงเรียกว่า พระบาทเวินปลา ซึ่งลักษณะการประทับ รอยพระบาทนี้สอดคล้องกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกกัณฑ์ที่ ๑ ที่ประทับรอยพระบาท ไว้ที่หินก้อนหนึ่งในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ตรงนั้นจึงเรียกว่า พระบาทผาชะแคง เขต อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่^{๔๒}

รอยพระบาทที่พระธาตุเชิงชุมเป็นกลุ่มรอยพระบาทตามรอยพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ ได้แก่ พระกกุสันธะ พระโกนาคมะ และพระกัสสปะ และรอยที่ ๔ เป็นของ พระสมณโคตม ซึ่งอยู่ตรงภูน้ำลอดในบริเวณพระธาตุเชิงชุม ซึ่งตามตำนานแล้วว่าเมื่อ พระสมณโคตมประทับรอยพระบาทขาลงบนแผ่นดินที่รวมพระบาทของพระพุทธเจ้า ทั้ง ๓ แล้ว สุวรรณนาคนำแผ่นหินที่เป็นรอยพระบาทนั้นลงไปยังพื้นบาดาล พระยา สุวรรณกิงคารจึงได้ทำเครื่องหมายตรงนั้นไว้โดยการสร้างเจดีย์ครอบไว้ เพื่อเป็น สัญลักษณ์ว่าตรงนี้คือรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า สอดคล้องกับตำนานพระเจ้า เลียบโลกในกัณฑ์ที่ ๑ ที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จที่ดอยเวภารบรรพต (วังรุ้ง) ซึ่งเป็น

---

^{๔๒} นาคฤทธิ, [นามแฝง] **พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับชำระสะสาง**, (เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์, ๒๕๔๕) หน้า ๕.

รอยต่อของ ๓ อาณาจักรคือ กรุงโกสัมพี (แสนหวี) หริภุญชัย (ไทย) และเมืองแพรวหลวง (จีน) ได้ประทับรอยพระบาทซ้อนรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ บนก้อนหิน และในกัณฑ์ที่ ๖ ที่เสด็จไปที่เมืองขาง อยู่ทางว่าแดง ประทับรอยพระบาทซ้อนรอยพระบาทของพุทธเจ้า ๓ พระองค์ เช่นกัน ที่ตรงนั้นเรียกว่า รอยพระบาท ถ้ำผาแดง และประทับซ้อนรอยพระบาทพระเจ้า ๓ พระองค์ที่พระบาทห้วยพร้าว เมืองวัง^{๔๓}

ภาพที่ ๒ รอยพระพุทธรูปวัดพระธาตุชุม สกลนคร

กลุ่มรอยพระบาทวัดพระธาตุบ่วงกและพระธาตุบ่วงาน ตั้งอยู่บนไหล่เขา ภูพาน ในเขตอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งอยู่บริเวณอาณาเขตของอุทยาน ประวัติศาสตร์ภูพระบาท โดยสร้างเจดีย์ครอบรอยพระพุทธรูปเอาไว้ โดยเนื้อเรื่อง กล่าวว่า พระพุทธองค์ได้เสด็จมาที่ภูเวียนได้ทราบข่าวว่า นาคแถบฝั่งโขงมีความดุร้าย และได้มารบกวนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอยู่เป็นประจำ เพื่อที่จะโปรดสัตว์ให้พ้นทุกข์ พระองค์จึงได้เสด็จไปยัง ถ้ำหนองบัวบาน และ ถ้ำบ่วง อันเป็นที่อาศัยของนาค ๒ ตัว คือ สุวรรณนาคและพุทโธธูปานาค เมื่อพระพุทธองค์ปราบนาคทั้งสองแล้วนาค ทั้งสองจึงกราบทูลขอรอยพระบาทพระพุทธองค์ไว้เป็นที่สักการบูชา พระพุทธองค์ทรง พิจารณาสถานที่แล้ว จึงได้ยารอยพระพุทธรูปไว้หน้าแผ่นดินที่ภูเวียนบริเวณปากถ้ำ ของสุวรรณนาค จากนั้นก็เสด็จประทับรอย ณ แผ่นดินบริเวณบนโพ้นบกอีกรอยหนึ่ง (วัดพระธาตุบ่วงกในปัจจุบัน) พระพุทธรูปแห่งนี้จึงได้ชื่อว่าพระพุทธรูปบ่วงก ตาม ชื่อถ้ำบ่วงกนี้ บริเวณวัดพระพุทธรูปบ่วงก มีสถานที่อันเนื่องมาจากตำนานข้างต้น

^{๔๓} กตัญญู ชูชื่น, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

คือ ถ้ำพญานาค อยู่ไม่ไกลจากพระพุทธบาท มีลักษณะเป็นรูโพรงขนาดใหญ่ พอที่คนสองคนจะลงไปได้พร้อม ๆ กัน กล่าวกันว่าเป็นที่อาศัยของพญามลिनทนาครตามตำนาน และเชื่อกันว่าถ้ำพญานาคแห่งนี้ สามารถทะลุออกไปสู่มหาน้ำโขงได้ บริเวณรอยพระธาตุที่วัดพระธาตุบักบกยังมีนิทานชื่อนิทานที่บอกเล่าถึงการเกิดขึ้นของสถานที่ที่อยู่รอบ ๆ พระธาตุคือนิทานเรื่องอุสาบารส เป็นการอธิบายการเกิดของนครรัฐที่มีร่องรอยของหินเป็นร่องรอยและเป็นสิ่งอธิบายการเกิดของนครรัฐนั้น สอดคล้องกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปปราบอราวกยักษ์ ที่เมืองอารวิเสร็จแล้วได้ประทับรอยพระบาทลงบนแผ่นหินนั้นซึ่งคนทั่วไปเรียกว่า พระบาทตงนัง บ้านกว๊าน เมืองเชียงรุ่ง และพระบาทกวางคำ ที่อยู่ภายในถ้ำ ริมแม่น้ำทรายคำ

ภาพที่ ๓ พระธาตุบาทบักบกและรอยพระพุทธรบาท

จะเห็นได้ว่า รอยพระบาทของพระพุทธเจ้าที่ประทับรอยไว้นั้นมีทั้งที่เมื่อพระพุทธองค์แวะเวียนผ่านมายังบริเวณที่เป็นที่ตั้งของรอยพระบาทนั้น บางครั้งจะเป็นการร้องขอจากบุคคลหรือสัตว์เพื่อให้ประทับรอยไว้เป็นหลักฐาน เช่น พระบาทเรินปลา พระยาปลาได้ทูลขอจากพระพุทธเจ้าให้ประทับรอยพระบาทไว้เพื่อให้เป็นที่เคารพบูชาต่อไป และอีกสาเหตุหนึ่งคือการที่ประทับรอยพระบาทไว้มาจากการปราบสัตว์ร้าย เช่น กลุ่มพระธาตุบักบกบักบาน เกิดจากการปราบเหล่านาคที่มีอิทธิฤทธิ์ที่ทำร้ายผู้คน เสร็จแล้วพระองค์จึงประทับรอยพระบาทไว้ หรืออีกนัยยะหนึ่งคือการก่อตั้งพุทธศาสนาของพระองค์ไว้ในหมู่คนชาวพื้นเมืองที่พระองค์เสด็จไป

ภาพที่ ๕ รอยพระพุทธรูปในอุทยานภูพระบาท พระธาตুবัวบาน

อุรังคราตุนิทาน ส่วนที่ว่าด้วยพุทธพยากรณ์นั้นจะปรากฏว่า มีการทำนายถึงการเกิดของสถานที่ต่าง ๆ และหิวยบยกเอากษัตริย์ของลาวเข้ามาเกี่ยวข้อง อุรังคราตุจะอธิบายโดยใช้การกลับชาติมาเกิดของกษัตริย์ซึ่งในตอนแรกจะคล้ายกับว่าเป็นตำนาน แต่พอระยะหลังมากี่จะเป็นแนวประวัติศาสตร์ที่สามารถตรวจสอบจากเอกสารได้ ลักษณะเช่นนี้เพื่อทำให้เกิดความศรัทธาและความชอบธรรมของกษัตริย์ที่จะกลับมาครองราชย์ เช่นเดียวกันกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกที่พุทธเจ้าได้พยากรณ์การเกิดของสถานที่ต่าง ๆ และสถานที่เหล่านี้เองที่พุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรือง เช่นทำนายว่าเมืองลี้ อาณาจักรหริภุญชัย พุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองที่นี่ โดยเฉพาะสมัยพระยาอหิราช นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเมืองเชียงใหม่เช่นกันว่า “เมื่อเสด็จถึงอุจจุบรรพต (ดอยสุเทพ) ประทับและผินพระพักตร์ลงไปยังเบื้องล่างทางทิศตะวันออก ทำนายว่าต่อไปพุทธศาสนาจะมาประดิษฐานและเจริญรุ่งเรืองในเมืองอภินวนคร (เชียงใหม่) และจะมีพระเถระรูปหนึ่งไปนำเอาพระบรมธาตุจากประเทศลังกา มาประดิษฐานไว้ที่บุปผาราม (วัดสวนดอก)” และยังทำนายต่อว่า พระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองที่เมืองเชียงดาว (จังหวัดเชียงใหม่) และจะเกิดอารามพระยาคำแดงขึ้น และยังทำนายต่อว่าเมืองวิเทหะ (หนองแส) พระยาครองเมืองตั้งอยู่ในความประมาท โดยการนำเอาอาหารวางบนหลังช้างไปถวายพระพุทธเจ้า และพระองค์ทรงทำนายว่าต่อไปเมืองนี้จะไม่มีช้าง แต่จะเป็นที่ประดิษฐานของพระเขี้ยวป่า^{๔๔} (ฟันเขี้ยวที่อยู่ถัดจากฟันกราม)

^{๔๔} นาคฤทธิ, [นามแฝง] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

เช่นเดียวกันกับ อูรังคะตุนิทาน ที่พระพุทธเจ้าทรงทำนายการเกิดของสถานที่ต่าง ๆ ไว้เช่นกัน เช่น เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาทางอากาศพร้อมกับพระอานนท์มาหยุดอยู่ที่หนองคันแทเสื่อน้ำ (เมืองเวียงจันทน์) ทอดพระเนตรเห็นแล่นคำ (ตัวเงินตัวทอง) แลบลั่น ทรงทำนายว่าสถานที่แห่งนี้จะเกิดเป็นเมืองขึ้นและเป็นที่อยู่ของนาค ๘ เลื่อน้ำ ๘ เลือบก เหล่ายักษ์ และคน ผูกคนเหล่านี้จักไม่อยู่ในศีลธรรมแต่เมื่อมีท้าวพระยาที่เป็นหน่อเชื้อพุทธวงศ์มาเสวยราชย์ พุทธศาสนาและบ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรือง เช่นเดียวกันกับที่พระพุทธเจ้าได้ทำนายเรื่องการกลับชาติมาเกิดของพระยาติโคตรบุรุษที่ไปเกิดที่เมืองร้อยเอ็ดและได้ทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง และเมื่อสวรรคตแล้วก็จะไปเกิดเป็นพระยาสุมิตตธรรมมรุกขนคร และจะได้เป็นผู้นำเอาพระอูรังคะตุนิทานไปรื้อฟื้นไว้ที่ภูคำพำต่อไป

สิ่งที่อูรังคะตุนิทานต่างจากตำนานพระเจ้าเลียบโลกคือ การบอกเล่าเรื่องการกลับชาติมาเกิด และวงศ์ต่าง ๆ ของกษัตริย์ลาว ซึ่งอิงหลักคิดของพุทธศาสนาในเรื่องกฎแห่งกรรม ทั้งนี้เพื่อความน่าเชื่อถือและบุญบารมีที่บุคคลได้บำเพ็ญไว้ตั้งแต่ชาติก่อนและชาตินี้จึงได้เกิดมาเป็นกษัตริย์ ทั้งนี้การใช้ฤาษีเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กษัตริย์ทั้งอมรฤาษีที่กลับชาติมาเป็นพระเจ้าสุริยวงศาแห่งเมืองสาเกตนคร และสมิตตธรรมฤาษีที่กลับชาติมาเกิดเป็นพระยาศรีโคตรบุรุษ ผู้ครองเมืองมรุกขนคร จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าการที่ผู้เขียนใช้ตำนานเหล่านี้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับพระยาสุริยวงศาในการครองราชย์ และเป็นกษัตริย์ที่ทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

บทสรุป

อูรังคะตุนิทานสันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยวงศา โดยพระยาศรีไชยชมพู่เป็นผู้เรียบเรียงขึ้น และต่อมาอาชญาเจ้าอุปราชาได้รวบรวมขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยเป็นเรื่องเก่าที่ได้มาจากเมืองอินทปัตย์ของขอม อูรังคะตุนิทานเป็นตำนานหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชนที่อยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำโขง โดยเนื้อหาแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทนิทานปรัมปรา และส่วนที่เป็นประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญของลาวล้านช้าง ส่วนประกอบของนิทานปรัมปรา จัดแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน อันประกอบด้วยส่วนที่เป็นอูรังคะตุนิทานอันเป็นตำนานเดิมของพระธาตุพนม

บาทลักษณะนิทาน เป็นนิทานปรัมปราที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญ ๆ ทางพุทธศาสนา และศาสนนิทาน อันเป็นตำนานของการสร้างเมืองเวียงจันทน์ และเมืองสาเกตนคร (จังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน)

อุรังคธาตุนิทานมีจุดประสงค์ในการแต่งคือ เพื่อเป็นการยกพระเกียรติของพระเจ้าสุริยวงศา โดยใช้การกลับชาติมาเกิดของพระยาศรีโคตรบูรผู้ซึ่งได้เป็นผู้สถาปนาอุรังคธาตุไว้ที่ภูกาพรา เป็นการใช้เรื่องเล่าเพื่อให้เห็นบุญญาธิการของผู้ที่จะมาปกครองบ้านเมือง ส่วนบาทลักษณะนิทานนั้นเป็นการนำนิทานเรื่องเล็ก ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมาอธิบายให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่โดยใช้การเล่าเรื่องของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเชื่อมเพื่อให้เห็นความสำคัญ โดยเฉพาะการประทับรอยพระพุทธรูปบาทไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่พระองค์ได้เสด็จผ่านอันเป็นคติที่รับมาจากวรรณกรรมพุทธศาสนา ตำนานพระเจ้าเลียบโลกจากล้านนา ซึ่งรับคติความเชื่อนี้มาจากลังกาและผสมผสานเข้ากับความเชื่อท้องถิ่นแต่ละถิ่น และความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระพุทธรูปเจ้าในอดีตอนาคตและปัจจุบันที่มาประทับรอยพระพุทธรูปบาทไว้จากนั้นก็จะทำนายอนาคตของบ้านเมืองนั้น ๆ และปกป้องผู้คนในดินแดนศักดิ์สิทธิ์นั้นจากภูตผีปิศาจที่จะมาทำอันตราย ในตำนานอุรังคธาตุจะมีการเพิ่มและลดเนื้อหาบางส่วนที่คล้ายกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกของล้านนา ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนของผู้แต่งให้เข้ากับบริบทของสถานที่นั้น ๆ แม้แต่ชื่อตัวละครที่อยู่ในนิทานอุรังคธาตุก็มีชื่อปรับเปลี่ยนไป

การประทับรอยพระพุทธรูปบาทไว้เป็นเครื่องยืนยันว่า ครั้งหนึ่งพระพุทธรูปได้เคยเสด็จออกจากชมพูทวีปไปยังสถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่นอกทวีปนั้น ถึงแม้ว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์จะบ่งบอกว่าพระพุทธรูปไม่ได้เสด็จออกจากชมพูทวีปก็ตาม แต่ในตำนานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแถบอุษาคเนย์หลายเรื่องก็กล่าวตรงกันว่าครั้งหนึ่งพระพุทธรูปได้เคยเสด็จมายังสถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้ โดยประทับรอยเท้าไว้เป็นหลักฐานสำคัญ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ฝังรากลึกลงในความเชื่อและวิถีชีวิตของคนในแถบนี้ โดยมีพระธาตุพนมอันเป็นเจดีย์สำคัญของชาวอีสาน ซึ่งครั้งหนึ่งรัฐบาลไทยเคยทำให้เป็นหลักเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นศูนย์รวมแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ก่อให้เกิดตำนานต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย

บรรณานุกรม

- ขุนธีระมัยสิทธิการ. **ตำนานวัดพระธาตุเชิงชุม**. อ้างในประวัติพระธาตุเชิงชุมและ
หลวงพ่องค์แสน (พิมพ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพพระวิมลวิหารการ
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุเชิงชุม) สกจนคร: สกจนการพิมพ์, ๒๕๕๗.
- ธวัช ปุณโณทก. **ตำนานอุรังคธาตุ ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน**. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๕๒.
- ชลดา โกพัตตา. **คติความเชื่ออดีตพระพุทธเจ้าในสังคมไทยพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๕**.
ในวารสารศิลปศาสตร์ ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน (๒๕๕๖)
๗๗-๑๐๓.
- ชัยมงคล จินดาสมุทร. **การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมพระธาตุพนมและพระธาตุ
อื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย**. ปริญญาานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม, ๒๕๓๒.
- นาคฤทธิ์ [นามแฝง]. **พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับชำระสะสาง**. เชียงใหม่:
ลานนาการพิมพ์, ๒๕๔๕.
- บุญมี เทบสีเมือง. **ความเป็นมาของชนชาติลาวการตั้งถิ่นฐานและสถาปนาอาณาจักร,
แปลโดยไพฑูริ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๓.
- ประคอง นิมานเหมินท์. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช, ๒๕๕๕.
- พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน. **นิทานอุรังคธาตุ ฉบับหลวงพระบาง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๓.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. **อุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม**. มหาสารคาม: วิทยาลัยครู
มหาสารคาม, ๒๕๒๑.
- _____. **ตำนาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๕.
- พระธรรมราชาวัตร. **อุรังคนิทาน ตำนานพระธาตุพนม (พิสดาร)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์, ๒๕๕๑.
- มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์. **ประวัติศาสตร์ลาว**. แปลโดยจิราภรณ์ วิญญูรัตน์. โครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, ๒๕๓๕.

วัฒนา วิสเพ็ญ และณรงศ์ศักดิ์ ราวะรินทร์. **พระเจ้าเลียบโลก**. มหาสารคาม. โครงการ
 อนุรักษ์โบราณ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓.
 วัดพระธาตุเชิงชุม. **ประวัติพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่อดิ่งแสน** (พิมพ์เนื่องในพิธี
 พระราชทานเพลิงศพพระวิมลวิหารการ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุเชิงชุม)
 สกลนคร: สกลการพิมพ์, ๒๕๕๗.
 ศิริพร บางสุด, **การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องพระกิตพระพาน**. วิทยานิพนธ์
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๑.
 ศิลปากร,กรม. **อุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
 อ.ต.หลวงประชุมบรรณสาร (พิณ เดชะคุปต์)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยเชม,
 ๒๔๘๓.
 ศรศักดิ์ วลลิโถม. **แอ่งอารยธรรมอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน,
 ๒๕๓๘.
 สุกัญญา สัจฉายา. **วรรณกรรมมุขปาฐะ**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทาง
 วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
 สุกิตต์ วงเทศ. **ร้อยเอ็ดมาจากไหน**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๕๕.
 สุรัตน์ วรางค์รัตน์. **ประวัติศาสตร์สกลนคร**. วิทยาลัยครูสกลนคร: สกลการพิมพ์, ๒๕๓๗.
 เสาวณิต วิงวอน. **วรรณกรรมยอพระเกียรติ ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง**.
 กรุงเทพฯ : มูลนิธิ สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ธนาคารไทยพาณิชย์,
 ๒๕๔๒.
 องค์การค้าคุรุสภา. **พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) เล่ม ๓๙**.
 กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์พานิช, ๒๕๑๒.
 อดุล จันทวัน. **นิทานอุรังคธาตุฉบับลาวตำนานพญานาคลุ่มน้ำโขง**. ขอนแก่น: โรงพิมพ์
 คลังนาโนวิทยา, ๒๕๕๕.